

UNIVERZITA KARLOVA

Přírodovědecká fakulta

katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Geografie a kartografie

David Kadleček

DENNÍ RYTMUS AREÁLU VYSOKOŠKOLSKÉ KOLEJE

DAILY RHYTHM OF UNIVERSITY COLLEGE

Bakalářská práce

Praha 2017

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Lucie Pospíšilová, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze 15. 7. 2017

David Kadleček

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěl velmi poděkovat své školitelce paní RNDr. Lucii Pospíšilové Ph.D. za trpělivé vedení mé práce, za její cenné rady a podněty. Dále chci poděkovat svému kamarádovi a spolužákovi Juraji Považanovi za pomoc s výzkumem, konzultaci mnoha z uváděných skutečností a poskytnutí zázemí během mého pobytu v areálu.

Abstrakt

Denní rytmus je koncept, který v poslední době přináší nové poznatky v popisu fungování města, skutečného počtu a pohybu jeho obyvatel. Odhaluje skutečnosti, které nejsou dostupné v tradičních statistických pramenech nebo jsou zde zachyceny nepřesně či nedostatečně podrobně. Jednotlivé případové studie jsou však časově náročné, a proto v řadě lokalit dosud nebyly provedeny. Hlavním cílem mé práce bylo popsat denní a týdenní rytmus vybrané vysokoškolské koleje a jeho nejdůležitější rytmizátory. Areál kolejí 17. listopadu náležející Karlově univerzitě plní rezidenční funkci a tomu odpovídá i jeho rytmus. Nejvíce lidí se zde nachází v pozdních nočních hodinách v pracovní dny. Ráno přichází prudký pokles počtu s maximem odchodů mezi osmou a devátou hodinou a odpoledne pozvolnější nárůst. V sobotu je v areálu znatelně méně lidí a rytmus příchodů a odchodů je mnohem vyrovnanější. Nejvýznamnějším vnějším rytmizátorem je výuka na vysokých školách, nejvýznamnějším rytmizátorem uvnitř areálu je menza, která v poledních hodinách způsobuje přechodný nárůst počtu osob v lokalitě.

Klíčová slova: denní rytmus, rytmizátor, příchody, odchody, vysokoškolská kolej, Praha

Abstract

Daily rhythm is a concept that has recently brought new insights into the description of how the city operates, the real number and movement of its inhabitants. It reveals facts that are not available in traditional statistical sources or are captured inaccurately or inadequately in detail. However, individual case studies are time-consuming and have not yet been implemented in a number of locations. The main aim of my work was to describe the daily and weekly rhythm of a chosen college dormitory and its most important pacemakers. The dormitory complex on the 17. listopadu street, which belongs to Charles University, fulfills a residential function and its rhythm thus corresponds to this model. Most people are present here in late night hours on weekdays. In the morning, there is a steep drop in the number of residents, with a maximum of departures between eight and nine o'clock, and a more gradual increase in the afternoon. On Saturdays, there are significantly fewer people in the area and the rhythm of arrivals and departures is much more balanced. The most important external pacemaker are university classes, the most important pacemaker inside the complex is the canteen, which causes a temporary increase in the number of people in the locality at noon.

Keywords: daily rhythm, pacemaker, arrivals, departures, college dormitory, Prague

Obsah

Seznam tabulek.....	6
Seznam grafů.....	6
Seznam obrázků	6
Seznam příloh.....	6
1. Úvod	7
2. Teoretická koncepce rytmu místa.....	10
2.1 Koncept sociálního prostředí	11
2.2 Rytmus místa.....	12
2.3 Rytmizátory	14
2.4 Provedené empirické studie denního rytmu na Albertově.....	16
3. Metodika	19
3.1 Výběr lokality	19
3.2 Sledování rytmu příchodů a odchodů	20
3.3 Přítomné obyvatelstvo a jeho porovnání se zdroji statistických dat	23
3.4 Každodenní rytmus a atmosféra místa	24
4. Případová studie areálu vysokoškolské koleje 17. listopadu	24
4.1 Popis lokality	24
4.2 Denní a týden rytmus – počet přítomného obyvatelstva	27
4.3 Denní a týden rytmus – příchody a odchody	30
4.4 Rytmus aktivit a atmosféra místa	40
4.5 Přehled nejdůležitějších rytmičtů	45
5. Závěr.....	46
Seznam použité literatury	50

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Ubytovací kapacity kolejí Karlovy univerzity	20
Tabulka č. 2 – Charakteristika pohybů ubytovaných osob a návštěvníků v areálu.....	33

Seznam grafů

Graf č. 1 – Proměna počtu přítomného obyvatelstva během dne	28
Graf č. 2 – Příchody do areálu a odchody z areálu ve všední den (středa)	34
Graf č. 3 – Příchody do areálu a odchody z areálu v pátek	36
Graf č. 4 – Příchody do areálu a odchody z areálu v sobotu	37
Graf č. 5 – Rozdíly počtu příchodů do areálu v průběhu týdne	39
Graf č. 6 – Rozdíly počtu odchodů z areálu v průběhu týdne	39

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 – Schematická mapa venkovního prostředí areálu	25
Obrázek č. 2 – Budovy B a A z dálky	26
Obrázek č. 3 – Část výhledu z venkovního stanoviště.....	31
Obrázek č. 4 – Ubytování přicházejí do areálu od autobusu	41
Obrázek č. 5 – Pohled z vnitřního pozorovacího stanoviště při vstupu do budovy A.....	42

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Příchody do budovy A a odchody z budovy A ve všední den (středa).....	53
Příloha č. 2 – Příchody do budovy A a odchody z budovy A v pátek.....	53
Příloha č. 3 – Příchody do budovy A a odchody z budovy A v sobotu	54

1. Úvod

Geografie se od svého vzniku primárně zabývá výzkumem prostoru. Teprve v posledních desetiletích se u nás zejména v urbánní geografii objevila potřeba zaměřit vedle prostoru pozornost také na časovou dimenzi (Ira 2001). Město a všechny jeho části jsou dynamicky se rozvíjejícím prostředím a jeho chod je do značné míry determinován právě časem. Goodchild a Janelle (1984) uvádějí, že struktura města je výsledkem časových událostí, a nejen rozmístění obyvatelstva a jeho aktivit. Také podle Mulíčka a kol. (2016) není popis funkcí a prostorových charakteristik města dostatečně vyčerpávající bez zahrnutí časové dimenze. Francouzský filozof Lefebvre (2004) upozorňuje na dvě možné formy vnímání času, které se vzájemně prolínají a doplňují. První formou je čas plynoucí lineárně a nenávratně od přítomnosti do budoucnosti a druhou formou jsou periodicky se opakující cykly – cyklický čas.

Cyklický čas úzce souvisí s pojmem rytmus. Jde o téměř identické pojmy, neboť rytmus vyjadřuje pohyby a pulsaci míst či aktérů a sekvence jejich aktivit a při zkoumání rytmu klademe důraz právě na nalezení pravidelně se opakujících cyklů. Rytmy nalezneme v reálném světě nepřeberné množství. Lefebvre došel k závěru, že „rytmus můžeme nalézt všude tam, kde existuje interakce mezi místem, časem a výdejem energie“ (Lefebvre 2004 in Pospíšilová 2012). Každý člověk má svůj specifický rytmus a především na základě pohybu lidí v prostoru, jejich aktivit a vzájemných interakcí se vytváří rytmus města jako celku i jeho jednotlivých lokalit. Podle délky jedné periody pak můžeme rozlišovat rytmus denní, týdenní, roční a další. Právě sledování denního rytmu konkrétních městských lokalit patří mezi relativně nově se rozvíjející přístupy v geografickém výzkumu, zvláště pak ve výzkumu tuzemském. Sledováním denního rytmu městské lokality se v literatuře obvykle rozumí sledování počtu a složení přítomného obyvatelstva a jeho proměny, ke kterým dochází v průběhu jednoho dne (Parkes, Trift 1980). Tento koncept je využit i v mé práci. V mém případě je však tento rytmus sledován jen doplňkově. Hlavním záměrem mého výzkumu je sledování denního rytmu příchodů do lokality a odchodů z lokality (i sledování příchodů a odchodů uvnitř lokality) v hodinových intervalech. Oba tyto denní rytmy spolu však úzce souvisí, vzájemně se prolínají a ovlivňují. Pro souhrnné označení příchodů a odchodů v textu používám zkráceného označení „pohyby“. Kromě denního rytmu jsem se pro oba koncepty zaměřil také na rytmus týdenní, který je charakterizován proměnami obyvatel v rámci týdne, s důrazem na rozdíly mezi pracovními dny a víkendem. Výzkum takto

definovaných denních rytmtů se neobejde bez metody pozorování a klade na osobu (či osoby) věnující se této problematice značné nároky, a proto se většinou provádí pro velmi malá území (Pospíšilová, 2012, Wagner a kol. 2014, Novák, Novobilský, 2013).

Kromě popisu samotného denního rytmu je rovněž důležité rozpoznat faktory, které jej rozhodujícím způsobem ovlivňují. Pro tyto faktory zavedli Parkers a Trift označení „rytmizátory“ z anglického „pacemakers“. (Parkers, Trift 1975). Může se jednat o rozvrhy výuky na vysokých školách, otevírací doby obchodů, jízdní řády autobusových linek a další. Takto definované rytmy jsou určující pro rozložení příchodů a odchodů do jednotlivých hodin a v důsledku toho i pro počet aktuálně přítomného obyvatelstva a jeho proměny. Identifikace rytmy byla rovněž součástí mého výzkumu.

Denní i týdenní rytmus určité lokality pochopitelně zásadně ovlivňuje její primární funkce – tedy to, jestli tam lidé přicházejí bydlet a přenocovat, pracovat, vzdělávat se, za účelem nákupů, zábavy, rekreace apod. (Goodchild, Janelle 1984). V souvislosti s tím je v každé lokalitě poněkud odlišná denní či týdenní doba maximálního a minimálního počtu lidí i frekvence pohybu a četnost příchodů a odchodů. Ve své bakalářské práci se zabývám areálem vysokoškolské koleje, který bývá nedílnou součástí každého velkého města. Na prvním místě plní rezidenční funkci. V Praze jsou studijní možnosti široké, neboť zde sídlí několik předních českých vysokých škol, které navštěvují studenti ze všech oblastí Česka i ze zahraničí. V důsledku toho se v Praze nachází také řada vysokoškolských kolejí větších i menších, kde je ubytováno několik desítek tisíc studentů. Je tedy zcela na místě věnovat těmto lokalitám patřičnou pozornost. Ve své práci jsem se podrobně zaměřil na kolej 17. listopadu, která je jedním z důležitých ubytovacích zařízení pro Karlovu univerzitu.

Hlavním cílem práce je tedy popsat denní a týdenní rytmus vysokoškolské koleje a nalézt nejdůležitější rytmy. Budu se snažit nalézt odpověď na následující výzkumné otázky:

- Kolik lidí v jednotlivých hodinách během dne přichází do areálu a kolik jich z areálu odchází; kdy jich je nejvíce, kdy naopak nejméně a jak se tyto počty mění?
- Jak moc se liší či shodují tyto počty ve všední den a o víkendu?

- Kdy během dne a týdne je a v areálu nejvíce lidí a jak se počet mění?
- Které rytmy mají na rytmus pohybu lidí největší vliv?

Původně jsem měl v plánu porovnat denní rytmy dvou nebo tří areálů různých pražských vysokoškolských kolejí. Od tohoto záměru jsem později upustil a rozhodl se zaměřit pouze na kolej 17. listopadu s tím, že provedu detailnější výzkum a vezmu v úvahu i další souvislosti. Kromě hlavního cíle jsem si stanovil ještě dva cíle doplňkové. Prvním z nich je srovnání pozorovaných hodnot o počtu aktuálně přítomného obyvatelstva v lokalitě s dostupnými statistickými zdroji, kterými jsou zbytková data mobilních operátorů a údaje ze Sčítání lidu, domů a bytů (dále SLDB). Pokusím se zjistit, jak se liší, jaké nesou informace a jaká mají omezení a jak mohou k pochopení reality přispět studie typu této práce. Druhý doplňkový cíl se týká konceptu sociálního prostředí (Ouředníček, Puldová 2006). Sociální prostředí lze podle uvedených autorů rozdělit na složku sociální struktury a sociálního klimatu. Sociální klima lokality lze mj. charakterizovat také pomocí jejího denního rytmu (Ouředníček 2011). Další charakteristikou sociálního klimatu může být popis atmosféry místa (Seamon, Nordin 1980). Pokusím se tedy zjistit, zda je komunita ubytovaných propojená nebo spíše individualizovaná, jak často spolu lidé komunikují, čím je tento areál specifický apod.

Přínos mé práce bude empirický i praktický. Zjištěné skutečnosti mohou být užitečné pro vedení města v otázce městského plánování a pro architekty při možném budování nových kolejí nebo rekonstrukci a modernizaci těch stávajících. Povědomí o režimu vysokoškolských kolejí je určitě potřebné i pro bezpečnost při řešení krizových situací. Inspiraci zde mohou najít rovněž podnikatelé realizující své záměry na produktech, které studenti využívají. Empirický přínos bude ve sledování denního rytmu právě v areálu vysokoškolské koleje. Výzkumy denního rytmu už v některých městských částech či konkrétních lokalitách provedeny byly. Jejich přehled uvádím v kapitole 2.4. Sledování denního rytmu vysokoškolské koleje dosud provedeno nebylo a má práce by měla tuto „mezeru“ alespoň částečně zaplnit.

Na závěr úvodní kapitoly ještě stručně shrnu strukturu práce. Po úvodní kapitole následuje druhá, která se věnuje teorii a dosavadnímu výzkumu, na které má studie navazuje. Hluběji se věnuje konceptu denního rytmu a rytmizátorů a stručně se dotkne i konceptu sociálního prostředí a atmosféry místa. Uvádím zde i přehled empirických studií denního rytmu provedených na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, na něž můj výzkum navazuje.

Po teoretickém zarámování následuje třetí kapitola shrnující metodiku, kterou jsem při svém výzkumu použil. Nejprve je zdůvodněn výběr zkoumaného areálu a v dalších podkapitolách je podrobně popsán postup sledování, přijatá opatření, zjednodušení, výkyvy počasí a další okolnosti, které se při výzkumu odehrály.

Následuje čtvrtá kapitola podrobně popisující empiricky získané poznatky, která je rozdělená na několik částí. První část se věnuje popisu areálu a jeho blízkého okolí. Ve druhé části je rozebírán rytmus počtu přítomného obyvatelstva s důrazem na porovnání s dostupnými zdroji statistických dat a jsou nastíněny možné příčiny velkých rozdílů v hodnotách. Třetí podkapitola je věnována příchodům a odchodům, které byly hlavním předmětem pozorování. Nejprve jsou pohyby rozklasifikovány do několika typů a potom už je věnován prostor popisu středečních, pátečních a sobotních hodnot prezentovaných v grafech. Další podkapitola potom nastiňuje denní rytmus každodenních činností v areálu a jeho nejbližším okolí a také stručně charakterizuje atmosféru místa a jeho sociální prostředí. V závěrečné podkapitole empirické části práce stručně shrnuji nejdůležitější identifikované rytmizátory a jejich účinky na rytmus areálu. V závěru práce jsou shrnuty nejdůležitější výsledky výzkumu a hodnoceny použité metody. Také jsem naznačil možné pokračování výzkumu, a to jak použitím dalších metod na identický předmět zkoumání, tak rozšířením výzkumu na jiná časová období či další lokality.

2. Teoretická koncepce rytmu místa

Výzkum rytmu místa probíhající nejčastěji v prostředí měst patří mezi relativně nové přístupy v geografickém výzkumu. Jedná se o koncept, který přináší nové poznatky o fungování lokality v době, kdy dlouhá léta používaná statistická data o bydlícím obyvatelstvu často charakterizovaná jedinou statickou hodnotou, mají stále menší vypovídací schopnost. Ruku v ruce s rozvojem dopravy a informačních technologií se zkracují vzdálenosti a roste mobilita obyvatel. Také se čím dál více diferencují aktivity jednotlivců a s nimi vznikají nové prostorové vzorce chování. Za této situace již jediný údaj o počtu obyvatel města, obce, městské části či konkrétní lokality charakterizovaný v minulosti nejčastěji místem trvalého bydliště zkrátka nestačí. „Ačkoliv statistická data tvoří základ tzv. výzkumu od stolu (desk research), nejsme pouze s jejich využitím schopni popsat celou řadu jevů a procesů. Muže to být z důvodu jejich ryze kvantitativní povahy, ale také proto, že zkrátka nejsou pro danou oblast shromažďována“ (Ouředníček

a kol. 2009, s. 100). Právě studium rytmu může údaje o obyvatelstvu v lokalitě výrazně upřesnit a obohatit.

Rytmus místa je jakousi podkategorií dvou důležitých aspektů reality, která nás obklopuje. Jde zaprvé o spojení času a prostoru, jež společně utvářejí jasně definovaný rámec, ve kterém pohyb osob, jejich aktivita a vzájemné interakce rytmus vytvářejí. Druhou složku potom tvoří prostorové vzorce chování osob a jejich sociální vazby. Ty jsou součástí širšího konceptu sociálního prostředí, přičemž popis rytmu místa nebo i rytmu konkrétních aktérů je snahou o vyjádření některých jeho charakteristik.

2.1 Koncept sociálního prostředí

Koncept sociálního prostředí popsali Ouředníček a Puldová (2006) a dělí jej na dvě kategorie. Tou první je tzv. sociální struktura, která zahrnuje charakteristiky objektivní, měřitelné a statisticky snadněji podchytitelné. Patří sem demografické charakteristiky tedy například složení obyvatelstva podle pohlaví a věku, dále etnické složení či ekonomické podmínky rodin a jednotlivců (Korytářová 2015). Špačková (2011) řadí do této skupiny také lidský kapitál – tedy znalosti, schopnosti a praktické dovednosti obyvatel a sociální kapitál, který vyjadřuje kvalitu lidských vztahů a jejich schopnost společně dosáhnout určitého cíle (viz také např. Matějů, Vitásková 2006). Druhou složkou je sociální klima, které je tvořeno jevy a procesy, jež jsou obtížněji měřitelné a kvantifikovatelné, a proto je ve statistických datech většinou nenalezneme. Patří sem povaha vztahů mezi obyvateli lokality, hodnocení chování obyvatel, míra sociální a politické aktivity a spolupráce, nastavení norem a principů, společná identita a pocit sounáležitosti, sdílené hodnoty a další (Špačková 2011). „Dvě populace se stejným nebo podobným složením obyvatelstva se mohou lišit právě v charakteristikách sociálního klimatu“ (Ouředníček, Puldová 2006: s. 128). Ouředníček (2011) řadí mezi charakteristiky sociálního klimatu právě i rytmus místa. Denní doba, ve které různí lidé do konkrétní lokality přichází, délka jejich pobytu zde, aktivity, které zde vykonávají, setkávání jedinců různých sociálních skupin a proměna skladby přítomného obyvatelstva během dvaceti čtyř hodin či delších cyklů, to vše tvoří specifickou složku sociálního prostředí respektive sociálního klimatu. Mnohé z těchto procesů nejsou na první pohled zřejmé a podrobnější informace o nich přinášejí studie zaměřené na konkrétní lokality o velmi malé rozloze.

2.2 Rytmus místa

Spojením času a prostoru vznikla geografie času, jejímž otcem zakladatelem se stal v 70. letech minulého století švédský geograf Torsten Hägerstrand. Ten si všímal aktivit jedinců v prostoru, přičemž pohyb a činnosti každého z nich lze vyjádřit dráhou, jejíž délka může být denní, týdenní, roční či celoživotní a lze ji znázornit graficky v trojrozměrném prostoru (Ira 2001). Tyto dráhy se mohou v závislosti na specifických podmínkách a preferencích každého člověka značně lišit, ale nemohou být zcela libovolné. Jsou omezeny limity trojího typu – omezeními fyziologické povahy jako je například potřeba spánku (capability constraints), omezeními vázanými kontaktem s druhými lidmi (coupling constraints) a omezeními institucí a autorit společnosti (authority constraints) (Hägerstrand 1970). Geografie času se stala východiskem pro sledování rytmů, na níž později navázali mnozí další autoři (např. Lenntorp 1999).

Při sledování rytmu hraje klíčovou roli čas. Tuan definoval rytmus jako vyjádření času v prostoru (Tuan; 1977 in Bicanová 2014). Znamená to tedy, že se při studiu rytmu zaměříme buď na jednoho konkrétního aktéra nebo na přesně definované území, což je statická složka (proměnná) a necháme běžet čas – pohyblivou tedy dynamickou složku (proměnnou). Francouzský filozof Lefebvre (2004) poukazuje na to, že čas můžeme pozorovat ve dvou formách, které se vzájemně prolínají a doplňují. První formou je čas plynoucí lineárně a nenávratně od přítomnosti do budoucnosti. Ten můžeme pozorovat například při výstavbě, opravách a bourání budov nebo při stárnutí obyvatelstva a proměnách v jeho složení. Druhou formou času jsou periodicky se opakující cykly (Mulíček, Osman, Siedelglanz 2016). S určitou pravidelností se opakují velmi podobné vzorce chování a aktivit a po určité době se aktuální stav vrátí do téměř identické podoby, jakou měl před uplynutím některé dané časové jednotky. Vlivem času lineárně plynoucího se však naprosto identická situace do všech podrobností nikdy nezopakuje (Lefebvre 2004). Rytmus vyjadřuje především cyklickou formu času a při jeho zkoumání je cílem nalézt právě tyto pravidelně se opakující téměř identické stavy. Podle délky jedné periody pak můžeme rozlišovat rytmus denní, týdenní, roční a další.

Rytmů existuje obecně nepřeberné množství. Ne všechny jsou ovšem zjevné a snadno měřitelné, a především velmi mnoho rytmů je součástí výzkumu a teorie jiných vědeckých disciplín. V geografii, pro níž je stěžejní prostor, sledujeme dva důležité typy rytmů – rytmus jedince (aktéra) nebo rytmus místa (lokality). Při studiu rytmu aktéra se zaměříme na konkrétního jednotlivce (rodinu, sociální skupinu) a zkoumáme jeho

prostorové chování, k čemuž nám může posloužit metodika již zmíněné geografie času. Rytmus aktéra se nejčastěji zkoumá metodou deníkových záznamů (Harvey 2003 ; Novák, Sýkora 2007). Podle Pospíšilové (2012) u nás na rozdíl od jiných zemí sběr těchto záznamů na státní úrovni neprobíhá. Příslušná data tedy chybí a jejich sběr je závislý na aktivitě jedince či výzkumného týmu. Studií využívajících této metody je tedy nedostatek, ačkoliv přinášejí důležité poznatky (viz Bicanová 2014).

Při zaměření na rytmus místa si jasně ohraničíme určitý prostor a zkoumáme procesy, které se v něm odehrávají. Dále je zapotřebí definovat časový úsek, na který se chceme při sledování zaměřit. Mnohé z procesů probíhajících v konkrétní lokalitě se pravidelně opakují, ale doba trvání jednoho cyklu může být různá. Denní rytmus zkoumá cykly pravidelně se opakující každých dvacet čtyři hodin, které jsou vázány na střídání světlé a temné části dne. Můžeme však zkoumat i cykly s jinou dobou trvání – hodinové, týdenní, roční apod. Koncept denního rytmu lokality definovali Parkers a Trift (1980) jako počet osob aktuálně přítomných v určitém prostoru a jeho proměny v průběhu jednoho dne. Jedná se tedy o propojení prostoru a času, které dohromady vytváří přesně definovanou jednotku v prostoru vymezenou vytyčenými hranicemi a v čase délkou trvání jednoho dne, popřípadě jinou, pokud chceme sledovat rytmus s periodou jinou než denní. Rytmus potom vytvářejí především osoby pohybující se v lokalitě a jejich vzájemné interakce, ale mohou jej spoluvytvářet či ovlivňovat i přírodní a další faktory. „Cílem denního rytmu je nalézt takové pravidelnosti, které se opakují ve čtyřiaadvacetihodinovém cyklu“ (Pospíšilová 2012: s. 136).

Denní (týdenní, roční, ...) rytmus lokality se však nemusí nutně zaměřovat pouze na přítomné obyvatelstvo a jeho proměny, tak jak je v literatuře většinou prezentován. V definované lokalitě se současně vyskytuje více různých rytmů (Allen 1999). Vše záleží na tom, jaký jev chceme popisovat. Můžeme se zaměřit na denní rytmy příchodů a odchodů, denní rytmy nějaké aktivity v lokalitě, denní rytmy naplnění kapacity (menzy, tělocvičny, bazénu), denní rytmy plánovaných či neplánovaných setkání lidí a další. Ve všech případech jde o denní (týdenní, roční) rytmy, které budou mít své specifické rytmizátory.

Denní rytmy v podobě proměn přítomného obyvatelstva a jeho jednotlivých skupin, jejich vzájemná interakce a činnosti, kterým se v lokalitě věnují, to vše spoluvytváří specifickou atmosféru zkoumaného místa. Ta je důležitou složkou sociálního klimatu patřícího do konceptu sociálního prostředí. Na atmosféru místa lze nahlížet z různých

hledisek a kromě geografie se jí zabývá také sociologie nebo architektura (Norberg-Schultz 1994). Ve své práci jsem se inspiroval tím, jak na atmosféru místa nahlíželi Seamon a Nordin (1980) na příkladu pravidelných trhů v malém švédském městě Varberg, kde popisovali pravidelnosti a nahodilosti. Použili termín „place-ballet“ tedy doslova „balet místa“. Během pozorování a popisu denního rytmu, jeho pravidelností a nahodilostí lze pozorovat i další jevy, které jsou pro lokalitu a komunity lidí v ní typické a vytváří celkovou atmosféru. Jedná se o charakteristiky kvalitativní, které jsou ovlivněny subjektivním vnímáním osoby pozorovatele. Popis atmosféry jediné lokality od různých lidí může tedy vykazovat značné rozdíly. Patří sem hodnocení, jestli je místo a jeho okolí vnímáno jako bezpečné či nikoliv, jestli jsou v místě lidé zvyklí nebo se tam spíše nevyznají, jestli zde převažuje spěch a stres nebo uvolněná atmosféra, jestli je místní komunita soudržná, individualizovaná nebo znesvářená, jestli dochází k nějakým konfliktům apod.

2.3 Rytmyzátory

Slovo „rytmizátory“ použité již v předchozí kapitole nám přibližuje další koncept, který úzce souvisí s problematikou (denního) rytmu lokality. Konkrétní podoba denního rytmu odpovídá na otázky: „Co?“, „Kdy?“ nebo „Jak dlouho?“ Vedle toho je však zapotřebí položit si také otázku „Proč?“ Proč sem lidé v určitou dobu přicházejí, za jakým účelem nebo z jaké příčiny? Hledáme tedy faktory, které denní rytmus rozhodujícím způsobem ovlivňují. Jedná se o jakési motivy či spouštěcí momenty, které podněcují jednotlivé osoby vykonat určitou činnost v určitý čas. Na základě znalosti působení těchto faktorů lidé do konkrétní lokality přijdou na určitou hodinu, zdrží se v ní určitou dobu a poté zase odcházejí. Takové faktory označují Parkers a Trift (1975) jako „pace makers“ tedy česky vodiče nebo lépe rytmyzátory (Mulíček, Osman, Siedelglanz 2010). Pravidelně se opakují, čímž vytvářejí jakousi kostru pro konkrétní podobu denního rytmu.

Rytmyzátorů existuje celá řada a lze je klasifikovat podle různých hledisek – podle vztahu k prostoru, k času, podle rozsahu jejich vlivu atd. Kolektiv autorů z brněnské Masarykovy univerzity ve svých studiích předkládá několik možných dělení rytmyzátorů. Podle dosahu vlivu rozlišují rytmyzátory na lokální a nadlokální (Mulíček, Osman, Siedelglanz 2016). Příkladem lokálního rytmyzátoru může být místní malý obchod s potravinami, kde nakupují pouze lidé z nejbližšího okolí, zatímco nadlokálním rytmyzátorem je hypermarket ve větším městě, který slouží i lidem z okolních vesnic. Podle lokalizace

v prostoru dělí rytmizátory na endogenní - umístěné v lokalitě a exogenní - ovlivňují lokalitu z vnějšku (Mulíček, Osman, Siedelglanz 2011). Podle původu rozlišují rytmizátory tradiční, kam patří školní docházka nebo církevní obřady, původní inovované – např. pracovní doba, která se stává klouzavou a někdy existuje i možnost práce z domova, a moderní – např. televizní program (Mulíček, Osman, Siedelglanz 2011).

Osobně bych se přikláněl k rozdělení rytmizátorů do třech kategorií – obecné, osobní a institucionální. Institucionální lze dále rozdělit na vnitřní a vnější, respektive podle Mulíčka a kol. (2011) na endogenní a exogenní. Obecné rytmizátory jsou dané a nelze je lidskou činností ovlivnit. Sem můžeme zařadit střídání dne a noci, ročních období nebo třeba přílivu a odlivu v přímořských přístavech. Do osobních rytmizátorů patří jednak fyziologicky dané potřeby jako je pravidelný spánek, ale i činnosti související s preferencemi a životním stylem jedinců. To mohou být například pravidelné přestávky na cigaretu pro kuřáky nebo pravidelné vycházky se psy pro jejich chovatele. Vnitřní institucionální rytmizátory představují instituce, které se nacházejí uvnitř zkoumané lokality. V případě areálu vysokoškolských kolejí, může být typickým příkladem menza. Vnější institucionální rytmizátory se nacházejí mimo lokalitu, se kterou jsou spojeny pohybem osob. Pro vysokoškolskou kolej jsou nejdůležitějším rytmizátorem tohoto typu školy a rozvrh jejich výuky.

Jediný rytmizátor může díky svému charakteru působit současně jako motiv či příležitost a zároveň jako omezení (Giddens 1984). Příkladem jsou otevírací doby některých zařízení. Menza je pro studenta v poledne příležitostí, jak naplnit potřebu stravování. Současně je však její otevírací doba i omezujícím faktorem, neboť pokud chce student využít tuto možnost, je nucen menzu navštívit mezi jedenáctou a čtrnáctou hodinou. Jeden rytmizátor také většinou neovlivňuje pouze zkoumanou lokalitu, ale i lokality jiné (Wagner a kol. 2014). Obecný rytmizátor střídání dne a noci a s tím související potřeba spánku jsou v nočních hodinách příčinou výrazného nárůstu počtu přítomných osob v lokalitách s rezidenční funkcí a současně vedou k výraznému poklesu počtu osob v lokalitách, kde rezidenční funkce chybí. Wagner a kol. (2014) také upozorňují na to, že rytmizátory nemají pouze determinující charakter a člověk se jim nemusí vždy přizpůsobovat. Jediněc tak řeší otázku, kdy je pro něj (případně i pro jeho okolí) výhodnější se charakteru rytmizátorů podřídít a kdy se jejich vlivu vyhnout. Jízdnímu řádu autobusové linky se lze vyhnout a vyrazit k cíli pěšky. Určitě to zabere více času, ale může to být užitečné pro zdraví jedince, a pokud jsou intervaly mezi jednotlivými

spojí dlouhé a trasa je krátká, může to být i rychlejší, než čekání na další spoj. Rytmizátory působící společně se tedy vzájemně ovlivňují a každý z nich má specifický charakter a dosah vlivu. Na konkrétní jednotlivce působí různě v závislosti na jejich potřebách, preferencích, možnostech, schopnostech, životním stylu a ochotě přizpůsobit se. Trendem vývoje posledních desetiletí je rostoucí počet rytmiátorů, čímž zároveň dochází k poklesu významu každého z nich (Osman 2010).

2.4 Provedené empirické studie denního rytmu na Albertově

Na závěr teoretické kapitoly přikládám ještě přehled některých důležitých studií denního rytmu provedených zaměstnanci a studenty Přírodovědecké fakulty Karlovy univerzity, kterými jsem se inspiroval a na které má práce navazuje.

Výzkumu denních rytmů se jako jednomu z mnoha témat věnuje již několik let výzkumný tým Urbánní a regionální laboratoř na Karlově univerzitě. Jedním z výsledků jejich práce jsou dvě specializované mapy zabývající se přítomným obyvatelstvem v jednotlivých částech Prahy a pražské metropolitní oblasti. První z nich od autorského kolektivu Nemeškal, Pospíšilová, Ouředníček (2016) s názvem Denní rytmy obyvatel pražské metropolitní oblasti dává do poměru denní a noční obyvatelstvo pražských městských částí i obcí v zázemí Prahy, kdy porovnává průměrný počet osob přítomných na daném území v čase od 8h do 16h s průměrným počtem osob přítomných na stejném území v čase od 20h do 2h. Jako podklad byla využita lokalizační data mobilních operátorů. Výsledky jasně ukazují na souvislost s funkcí, které jednotlivé lokality primárně plní. Nejvýznamnější převaha denního obyvatelstva je typická pro oblast centra Prahy, kam dojíždí mnoho lidí za prací a současně je zde i mnoho návštěvníků a také pro některé specifické lokality mimo centrum – např. Ruzyně s areálem letiště. Největší převahu nočního obyvatelstva má naopak velká část především menších obcí v zázemí Prahy, ale i některé okrajové části Prahy, jejichž funkce je rezidenční.

Druhá mapa s názvem Typologie denních rytmů lokalit v pražské metropolitní oblasti navazuje na první (Nemeškal, Pospíšilová, Ouředníček, Svoboda 2016). Zde autoři rozdělili Pražskou metropolitní oblast čítající celkem 961 katastrálních území podle měnícího se počtu přítomného obyvatelstva během dne vztaženému k dennímu průměru na různé typy. Cílem bylo postihnout čtyři nejdůležitější funkce lokalit – rezidenční, pracovní a vzdělávací, obslužnou a tranzitní. Vzhledem k tomu, že se různé funkce

projevují v datech různou intenzitou, byla vypracována poměrně sofistikovaná metoda klasifikace a vytvořeno celkem 9 kategorií s odlišným denním rytmem. Katastrální území Libeň, ve kterém se nachází mnou zkoumaný areál kolejí, má denní typ vyrovnaný, neboť se v něm v průběhu celého dne počet přítomného obyvatelstva téměř nemění (pravděpodobně proto, že se v něm prolíná více funkcí, jejichž dopady se kompenzují). Naopak území Troja, jež s areálem kolejí 17. listopadu sousedí, je typu výrazně rezidenční – metropolitní s charakteristickým úbytkem obyvatelstva v hodinách obvyklé pracovní doby. Dále nalezneme v mapě ještě dva kartogramy, které udávají denní dobu výskytu maximálního, respektive minimálního počtu osob v jednotlivých lokalitách (den je rozdělen na 12 úseků po dvou hodinách).

Vedle zmíněných map bylo provedeno několik studií denních rytmů většinou pro malé územní celky. Mezi ně patří práce Nováka a Novobilského (2013), kteří ve své případové studii charakterizovali denní rytmus v Dolních Břežanech, jedné z důležitých obcí v suburbánní zóně Prahy. Analyzovali měnící se počet rezidentů a návštěvníků obce nejen v průběhu denních a nočních hodin, ale zaměřili se i na týdenní rytmus, při kterém vynikly rozdíly mezi pracovními dny a víkendem. Dále podávají informace o obcích a městských částech, ze kterých přijíždí do Dolních Břežan nejvíce návštěvníků. Pro svou studii využili dat mobilních operátorů a nejdůležitějším cílem tohoto textu bylo představení těchto nově dostupných dat a jejich informačního potenciálu v praxi. Jde o jednu z prvních studií na toto téma u nás. V úvodu práce je proto podrobně popsán princip sběru dat, jejich zpracování a možnosti využití.

Pospíšilová (2012) za použití kombinace několika metod, z nichž nejdůležitější bylo pozorování v terénu, zkoumala denní rytmus třech úzce vymezených lokalit pražského centra – Podskalí, Josefova a dolní části Václavského náměstí. Zaměřila se na proměny přítomného obyvatelstva v průběhu dne a skupiny lidí, které se na tomto počtu podílejí (rezidenti, dojíždějící za prací a do škol, zákazníci a turisté). Také zde se potvrdila úzká souvislost s funkcemi jednotlivých lokalit. Zatímco v Podskalí, které plní jak rezidenční, tak pracovní funkci se počet obyvatel v průběhu celých dvaceti čtyř hodin prakticky nemění a mění se pouze podíl zastoupení jednotlivých skupin, dolní část Václavského náměstí postrádající rezidenční funkci se během nočních hodin prakticky vylidní.

Wagner a kol. (2014) provedli výzkum denního rytmu na Albertově – v areálu, kde převažuje funkce vzdělávací. Zabývali se počtem příchodů a odchodů v jednotlivých hodinách a také rozdělením přítomného obyvatelstva podle pohlaví a věku. V článku jsou

také podrobně analyzovány rytmyzátory, které jsou rozhodující pro konkrétní podobu denního rytmu, a jsou rozděleny na vnitřní a vnější. Terénní šetření proběhlo koncem října roku 2013 v úterý v typickém vyučovacím dnu zimního semestru, což je pro lokalitu tohoto typu zásadní informace, neboť počty přítomných osob o víkendu či v období letních prázdnin zde bývají s největší pravděpodobností podstatně nižší.

Denní rytmus se objevuje také v kvalifikačních pracích několika studentů. Beneš (2012) se ve své bakalářské práci zaměřil na tzv. edge cities, což je pojem, které vznikl ve Spojených státech amerických, a označuje nově vystavěné části města s velmi vysokou koncentrací kancelářských prostor a také větší kumulací prodejní ploch. Celkový počet pracovních míst zde převyšuje počet míst k bydlení a dominuje zde tudíž pracovní funkce. Zkoumal, zda se takto definované lokality vyskytují v Praze a jaké jsou rozdíly mezi americkými a pražskými komerčními centry. V případové studii popisoval denní rytmus dopravy areálu Čestlice-Průhonice. Všímal si počtu příjezdějících a odjíždějících osobních automobilů, nákladních automobilů a autobusů v jednotlivých hodinách vybraného všedního, respektive víkendového dne. Pozornost věnoval rovněž registračním značkám dopravních prostředků s cílem zjistit, se kterými regiony má lokalita nejvýznamnější vazby.

Bicanová (2014) si pro svou diplomovou práci vybrala základní školu, jeden z klíčových rytmyzátorů pro rodiny s mladšími dětmi, a zkoumala, jak tento faktor ovlivňuje denní rytmus obyvatel v zázemí Plzně. Jedním z cílů bylo také zjistit, jak denní rytmus proměňuje proces suburbanizace. Studentka provedla rozsáhlý a podrobný výzkum v obci Všeruby, který zahrnoval jednak pozorování na místním náměstí a v prostoru před základní školou, kde popisovala pohyb osob a pulzaci místa v závislosti na nejrůznějších, především lokálních rytmyzátorech. Dále provedla dotazníkové šetření zaměřené na žáky navštěvující zdejší základní školu (místní i dojíždějící) a jejich rodiče, jehož součástí bylo i vedení deníkových záznamů na každodenní aktivity respondentů a délky jejich trvání. Kombinací těchto metod se jí podařilo nalézt a popsat velký počet rytmyzátorů (pracovní cyklus, škola, jízdní řády autobusů, otevírací doba obchodů a pošty...) a vysvětlit jak jejich prolínání a spolupůsobení formuje denní rytmy jednotlivců i rytmus a atmosféru místa. Provedla tedy jak analýzu rytmu lokality, tak analýzu rytmu značné části aktérů, kteří jsou s touto lokalitou nejvíce spjati.

Korytářová (2015) ve své diplomové práci zkoumala denní rytmus v pražském Karlíně ve snaze vystihnout proces transformace v jedné z nejdynamičtěji se rozvíjejících

městských částí a popsat její dopad na sociální prostředí. Vzhledem k tomu, že jde o městskou část velmi různorodou a polyfunkční, provedla pozorování ve třech různých základních sídelních jednotkách. K výzkumu použila vlastní metodu „zmrazení“, kdy v předem stanovených dvouhodinových intervalech analyzovala pořízení fotografie a popisovala skupiny osob, které se v místě v daný okamžik vyskytovaly a činnosti, kterým se věnovaly. V práci analyzovala nejdůležitější rytmizátory jednotlivých lokalit a poukázala na jejich provázanost. Vystihnout úplný průběh denní rytmu se jí pravděpodobně nepodařilo (nezahrnutí času odchodu žáků základních a středních škol před osmou hodinou ranní do pozorování), ale hlavním cílem práce byl spíše výzkum sociálního prostředí a jeho proměn, což splnila.

3. Metodika

V této kapitole nejprve zdůvodňuji výběr zkoumané lokality. Dále popisuji postup při počítání příchodů a odchodů a okolnosti, které se během výzkumu odehrály. Následně odvozuji z počtu příchodů a odchodů denní rytmus proměn přítomného obyvatelstva v lokalitě a nakonec věnuji pozornost doplňkovému cíli práce, kterým je atmosféra místa.

3.1 Výběr lokality

Koleje 17. listopadu jsem si pro svoji práci vybral hned z několika důvodů. Tím prvním je skutečnost, že ačkoliv jde o poměrně velký areál s ubytovací kapacitou necelých 1500 lůžek, vejdou se všichni ubytovaní jen do dvou vysokých budov. Díky tomu lze jen ze dvou pozorovacích míst poměrně dobře podchytit příchody a odchody i vnitřní rytmus lokality, což by byl v areálech s větším počtem budov, jako jsou kupříkladu vysokoškolské koleje na Strahově nebo na Jižním Městě mnohem větší problém.

Výhodou byla i relativně větší otevřenost areálu pro nerezidenty a převážně vstřícný přístup recepčních k mému výzkumu. Původně jsem ve své práci zamýšlel splnit ještě druhý cíl, a sice sledovat denní a týdenní rytmus ve dvou nebo třech různých areálech a následně je porovnat. Od tohoto záměru jsem však upustil poté, co mi na Budči, což je menší kolej v centru Prahy, výzkum neumožnili, ačkoliv jsem potřeboval pouze sedět při vstupní vrátnici a počítat příchody a odchody lidí pro jednotlivé hodiny. Zatímco v areálu kolejí 17. listopadu se přes vstup do budovy A, kde jsem sledoval pohyby lidí, chodí do menzy a je zde veřejný prostor, na Budči má menza zvláštní vchod a veřejný

prostor u recepcce není. Obecně jsou vysokoškolské koleje lokalitou neveřejnou, která chrání soukromí a zájmy svých rezidentů, a tím pádem komplikuje případný výzkum v jejich prostoru. Tradičně jsou ovšem důležité nejen předpisy, ale také způsob, jakým se dotčení lidé ke konkrétnímu problému postaví. V tomto směru musím poznamenat, že mi na Budči výzkum neumožnili, přestože jsem nezamýšlel provádět nic, co by výrazným způsobem narušilo soukromí ubytovaných, zatímco na kolejích 17. listopadu se k tomu postavili vstřícně, přestože předpokládám, že mi mohli činit potíže i zde.

K výběru kolejje 17. listopadu přispělo i to, že je zde ubytovaný jeden můj spolužák a současně dobrý kamarád, který mi se stěžejní empirickou částí výzkumu poměrně výrazně pomohl. Mé trvalé bydliště se nachází v okrese Praha-východ v obci sousedící s hranicemi hlavního města a s dobrou dopravní dostupností, takže na vysokoškolské kolejji nebydlím. Absence osobní zkušenosti s koloběhem života na kolejích a místními poměry i pozorování v areálu, kde nikoho neznám, by činily výzkum mnohem komplikovanější.

Ubytovací kapacitou se tato kolej řadí spíše mezi větší areály, nicméně na ty největší, které jsou na Strahově a na Jižním Městě, kde je v obou případech přes 4500 lůžek, ani zdaleka nedosahuje. V tabulce č. 1 uvádím přehled a ubytovací kapacitu pražských kolejí, které svým studentům nabízí Karlova univerzita. Pochopitelně se nejedná o úplný výčet všech vysokoškolských kolejí v Praze, neboť své koleje má i České vysoké učení technické, Vysoká škola ekonomická a další pražské školy.

Tabulka č. 1 – Ubytovací kapacity kolejí Karlovy univerzity

název	počet lůžek	název	počet lůžek
Jižní Město	*2 799	Švehlova	731
17. listopadu	1 469	Hostivař	573
Hvězda	1 466	Jednota	396
Na Větrníku	1 333	Komenského	257
Kajetánka	1 152	Budeč	227

Zdroj: Karlova univerzita 2017

**Karlově univerzitě náleží budovy Otava a Vltava, což jsou pouze dvě z pěti budov.*

3.2 Sledování rytmu příchodů a odchodů

Výzkum jsem provedl v období od března do května tedy v době největšího zatížení lokality. Vzhledem k tomu, že drtivá většina ubytovaných jsou studenti, jejichž roční

rytmus je výrazně ovlivněn harmonogramem akademického roku jednotlivých vysokých škol a fakult, předpokládám, že se v jednotlivých částech roku rytmus kolejí poměrně výrazně mění. Prvním důležitým úsekem je právě zimní a letní semestr, kdy probíhá výuka podle pravidelného rozvrhu, druhým je zkouškové období, kdy studenti do školy dochází nepravidelně pouze k plnění zápočtů a zkoušek a třetím období letních prázdnin.

Stěžejním prvkem mého výzkumu bylo sledování pohybu lidí ve vybrané lokalitě. Zprv jsem z příhodného venkovního stanoviště sledoval počty přicházejících a odcházejících osob pro jednotlivé hodiny. Zadruhé jsem sledoval příchody a odchody pro budovu A uvnitř areálu. Větší část lidí přichází do budovy A z prostředí mimo lokalitu a naopak větší část lidí odcházejících z budovy A areál koleje opouští. Z tohoto důvodu jsou si data o příchodech a odchodech a především jejich vzájemný poměr pro konkrétní denní hodinu rámcově podobná. Pro každou vybranou hodinu v týdnu mám tedy k dispozici dva údaje získané podobným způsobem, takže se výsledky obou pozorování vzájemně potvrzují. Nicméně někteří přicházející do budovy A sem míří z budovy B a naopak odcházející lokalitu neopouštějí. Sledováním příchodů a odchodů pro budovu A jsem se snažil podchytit rytmus pohybu uvnitř areálu, zatímco venkovní sledování bylo zaměřeno na interakci lokality s okolím. Především večer se stává, že počty příchodů a odchodů poklesnou, zatímco pohyb uvnitř areálu zůstává na vyšší úrovni. Na podobné případy v textu upozorním.

Pokusil jsem se popsat jak denní, tak týdenní cykly vysokoškolské koleje, neboť lze předpokládat, že se počty osob i charakter jejich pohybu bude poněkud lišit v průběhu pracovního týdne. Pro svůj výzkum jsem si vybral středu, pátek a sobotu. Ve středu jsem provedl pozorování celého dne, tedy od 0:00 do 23:59, v pátek a v sobotu potom od 6:00 do 23:59 s vynecháním nočních hodin, kdy je pohyb lidí minimální, avšak nikoli nulový. Pro každou sledovanou hodinu jsem zaznamenával procházející osoby vždy ve čtyřicetiminutových intervalech od desáté do padesáté minuty (např. 6:10 – 6:50, 7:10 – 7:50, 8:10 – 8:50...). Tím jsem získal přesné počty příchodů a odchodů pro 40 minut každé hodiny. Konečné počty uvedené v grafech potom vznikly vynásobením napozorovaných údajů konstantou 1,5. Čtyřicetiminutový interval sledování bylo třeba navýšit o dobu 20 minut (tedy o polovinu), kdy jsem nesledoval, čímž jsem získal konečné hodnoty pro celých 60 minut. Vzhledem k tomu, že příchody do lokality a odchody z lokality stejně jako pohyby uvnitř probíhají soustavně a plynule bez výraznějších okamžiků jednorázového příchodu či odchodu velkého počtu lidí nebo

naopak delších intervalů, kdy neprojde vůbec nikdo, lze tento postup aplikovat. K náhodnému výkyvu mimo dobu sledování pochopitelně může dojít, ale určitě se tím nezanedbává nic pravidelného či systematického. V areálu jsem se samozřejmě pohyboval i mimo dobu vyhrazenou ke sledování a nevšiml jsem si, že by se pohyb lidí nějak odlišoval od rytmu, který jsem zaznamenal.

Kamarád mi pomohl s počítáním příchodů a odchodů v areálu podle výše popsaného postupu. Vzhledem k vlastnímu vytížení mi nemohl asistovat větší část dne, ale zvládl sledovat pár hodin (typicky dvě za sebou, v jednom případě tři a někdy stačila jedna). Kromě toho jsem s ním mnohé poznatky mého výzkumu konzultoval s cílem uvádět pravdivé a přesné informace. Naše komunikace probíhala podle situace buď ústně přímo na místě, nebo přes elektronický chat. V neposlední řadě mi poskytl zázemí, což mi několikrát přišlo velmi vhod, když jsem v areálu trávil větší počet hodin.

Data o počtech příchodů a odchodů jsem nezískal z pozorování během jediného dne, jak by se při pohledu na grafy mohlo zdát. Sledováním jsem strávil určitý počet hodin (většinou 6 – 8) a chybějící intervaly pro příslušný den jsem následně přijel dokončit o jeden či více týdnů později. Tím jsem se chtěl vyhnout událostem typu havárie vody, děkanského dne a dalším, které by výrazným způsobem ovlivnily denní rytmus a odchýlily hodnoty od běžně se vyskytujících. Kromě toho byl pro mne coby jediného sledujícího tento postup přijatelnější, než strávit pozorováním celých 24 hodin ve středu respektive 18 hodin v případě pátku a soboty, kde jsem vynechal noční hodiny. V areálu jsem byl celkem čtrnáctkrát a to za nejrozumnějšího počasí, takže jsem měl možnost získat o denním rytmu jasnou představu.

Výkyvy počasí byly pro můj výzkum příznačné a důležité. Trochu ovlivnily průběh sledování v konkrétní dny. V první fázi výzkumu koncem března panovalo příjemně teplé počasí bez deště, ale v dubnu a na začátku května bylo převážně chladno a deštivo. Vzhledem k tomu, že bylo zapotřebí výzkum dokončit před začátkem zkouškového období, změnil jsem poněkud původní představy. Páteční večerní údaje z venkovního stanoviště byly tedy pořízeny za trvalého deště (v den kdy Šumavu postihla nezvykle pozdní sněhová kalamita) a sobotní údaje z venku jsou kromě jedné hodiny z jediného dne. Obecně tedy mohu říci, že se počasí měnilo a s postupující dobou se paradoxně spíše zhoršovalo, než zlepšovalo. Teploty se v průběhu trvání celého výzkumu pohybovaly v širokém rozmezí od přibližně 23 °C za jasného březnového odpoledne až po přízemní mrazík v noci na začátku května.

Vývoj počasí mohl mírně ovlivnit i výsledné hodnoty příchodů a odchodů. Z pozorování vyplynulo, že počasí má poměrně zásadní vliv na krátkodobé odchody z areálu (viz kapitola 4.3), při kterých ubytovaní odchází se projít nebo si zasportovat. Za suchých a teplých dnů jsou tedy počty příchodů a odchodů v jednotlivých hodinách obecně o něco vyšší, než v případě dnů deštivých a chladných. Platí to především pro odpolední a večerní hodiny a také o víkendu. Vzhledem k tomu, že ostatní typy pohybů počasí téměř neovlivňuje a zmíněné krátkodobé odchody tvoří většinu z celkového počtu, nebyly napozorované hodnoty zkresleny zásadním způsobem. Maximální odchylku, kterou mohou způsobit nepříznivé povětrnostní podmínky, odhaduji na 25 %.

3.3 Přítomné obyvatelstvo a jeho porovnání se zdroji statistických dat

Vzhledem k tomu, že se studium denního rytmu nejčastěji zaměřuje na aktuálně přítomné obyvatelstvo a jeho proměny v průběhu dne či týdne, pokusil jsem se na základě napozorovaných hodnot o příchozech a odchodech odvodit jeho průběh a následně jej porovnat se statistickými daty, která jsou pro lokalitu k dispozici. Křivky měnicího se počtu osob přítomných v areálu jsou k dispozici pro dny, ve kterých jsem prováděl svá pozorování – tedy pro středu, pátek a sobotu (viz graf č. 1). Maximální počet osob ve středu jsem pro 4:00 ráno stanovil na 1280. Vycházel jsem přitom ze znalosti celkového počtu ubytovaných (1330) a tento počet jsem snížil, neboť v realitě bude velmi pravděpodobně každý den alespoň malá část ubytovaných z nejrůznějších důvodů chybět. Po zahrnutí napozorovaných příchodů a odchodů jsem získal hodnoty pro celý den. U pátečních dat jsem vycházel ze skutečnosti, že se v areálu pohybovalo už v ranních hodinách méně osob než ve středu. Vzhledem k tomu, že jsem neměl k dispozici čtvrtěční data, počet lidí pro páteční šestou hodinu ranní jsem odhadl. Dal jsem do poměru páteční celkový počet odchodů ke střeďečnímu a výslednou hodnotou vynásobil střeďeční maximum 1280. Takto stanovené páteční ranní maximum je 1030. Pro sobotu mi chybělo pozorování mezi půlnocí a šestou hodinou ranní, což je období, kdy z areálu téměř nikdo neodchází, takže jsem hodnotu z pátečních 24:00 snížil jen nepatrně.

V další části textu uvádím srovnání se statistickým daty ze SLDB 2011, které nalezneme na stránkách Českého statistického úřadu, a s daty mobilních operátorů, které pocházejí od firmy CE-Traffic, a. s. z roku 2013. Poukazuji na významné rozdíly obou údajů a stručně analyzuji možné příčiny a důvody, proč skutečný počet aktuálně přítomného

obyvatelstva může v některých časových okamžicích odpovídat jednomu a v jiných druhému ukazateli.

3.4 Každodenní rytmus a atmosféra místa

Během počítání příchodů a odchodů jsem si také všiml dalších aktivit a náznaků rytmů, které jsou pro areál typické a každodenně se opakují, a to především v místech, kde jsem strávil nejvíce času – tedy venku a při recepci v budově A. Jelikož se nejednalo o hlavní cíl mé práce, neprováděl jsem detailnější výzkum těchto aktivit s podrobným psaním poznámek. Spíše se jedná o skutečnosti, které jsem zaregistroval díky velkému počtu hodin strávených v areálu. Jinými slovy, například nevím, jestli automat na tisk umístěný u recepcie využije denně 15 nebo 25 lidí, ale vím, že je pravidelně využíván, i když se u něj netvoří fronty. Jednalo se například o frekvenci používání automatů, využívání počítačové učebny, pohyb na recepci a záležitosti, které se zde vybavují, nejčastější směry příchodů a odchodů, volnočasové aktivity provozované v okolí areálu a další.

Dále jsem se pokusil vystihnout celkovou atmosféru místa. Pozoroval jsem, jestli lidé přicházejí a odcházejí jednotlivě či po skupinách a na jakém základě se tyto skupiny tvoří, jak často se lidé vzájemně zdraví a jak často se zastaví na přátelský rozhovor. Snažil jsem se zjistit, zda je areál lokalitou klidnou nebo rušnou, bezpečnou či méně bezpečnou apod. Kromě vlastního pozorování jsem také využil informací již zmíněného kamaráda. Stručný popis aktivit a rytmů v areálu společně s hodnocením jeho atmosféry je rovněž součástí empirické části mé práce.

4. Případová studie areálu vysokoškolské koleje 17. listopadu

V této kapitole nejprve popisuji lokalitu a její blízké okolí. Následně se věnuji rytmu proměn přítomného obyvatelstva v průběhu dne a týdne a zkoumám, jak tyto počty odpovídají statistickým datům. Následuje podrobný popis počtu příchodů a odchodů včetně jejich typologie. Čtvrtá část zachycuje každodenní aktivity v areálu a nakonec je uveden přehled důležitých rytmizátorů.

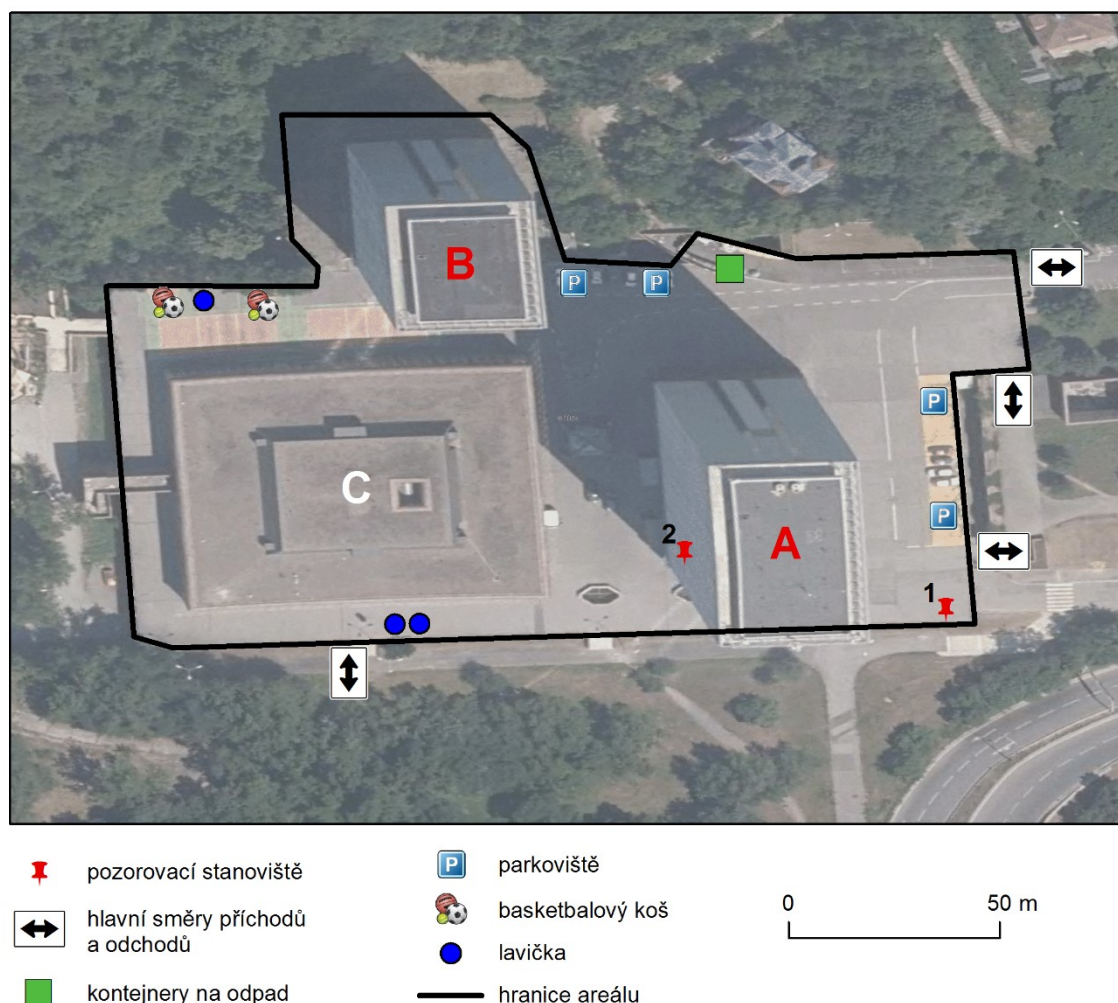
4.1 Popis lokality

Areál vysokoškolských kolejí 17. listopadu se nachází v severní části hlavního města ve čtvrti Praha-Libeň. Lokalita leží v jejím nejzápadnějším výběžku, který těsně sousedí s Trojou, takže se areál běžně označuje jako „koleje v Troji“, ačkoliv to zcela neodpovídá

skutečnosti. Jde o areál poměrně zřetelně oddělený od ostatního osídlení – na severu strmým skalnatým svahem, na jihu a částečně na východě důležitými a frekventovanými silničními komunikacemi a Vltavou. Nejbližší trvale osídlené domy západním a východním směrem se nacházejí asi 200 metrů daleko. V důsledku toho se prakticky nestává, že by lidé areálem pouze procházeli při svých cestách do jiné lokality a téměř všichni, kdo se v areálu ocitnou, mají namířeno právě sem.

Areál se skládá ze tří budov (viz obrázek č. 1). Plošně nejrozsáhlejší leč nízká prosklená budova C je již řadu let neobývaná a chátrá. Údajně se má v tomto roce zbourat a místo ní zde vyroste budova nová. K ubytování studentů i dalších osob zde slouží zbylé dvě vysoké budovy – širší budova A má devatenáct nadzemních podlaží, užší budova B potom šestnáct (viz obrázek č. 2). Venkovní prostor areálu je téměř kompletně vyasfaltovaný s minimálním vybavením. Nacházejí se zde tři lavičky a dva basketbalové koše.

Obrázek č. 1 – Schematická mapa venkovního prostředí areálu

Zdroj: Geoportál ČÚZK 2017 (upraveno)

Obrázek č. 2 – Budovy B a A z dálky

Zdroj: vlastní archiv

Vedle ubytovacích kapacit se i celé zázemí kolejí nachází ve vnitřních prostorách budov. V suterénu budovy A funguje během všedních dnů stravování v menze. Při vstupu do budovy B je v provozu malý obchůdek s potravinami. Ten zde plní důležitou úlohu, neboť se v okruhu minimálně 500 metrů žádný jiný nenachází. Dále je ve vstupních prostorách obou budov umístěno několik automatů, kde se dají koupit především nápoje a sladkosti. K dispozici je studovna vybavená přibližně dvaceti stolními počítači, a další studovny, kde počítače nejsou nebo také místnost s televizí. V areálu se nachází tělocvična, posilovna a místnost pro fitness aktivity. Existuje zde také hudební místnost s klavírem a možností hraní na další přinesené nástroje. Ve 3., 10. a 18. poschodí budovy A a ve 2. a 10. poschodí budovy B se nacházejí prádelny s několika pračkami, které lze za mírný poplatek využít, a k následnému vyschnutí prádla slouží sušárny.

Podle vyjádření ubytovací referentky bylo v areálu k 29. březnu 2017 ubytováno okolo 1330 lidí z celkové kapacity 1469 lůžek, která je uvedena na internetových stránkách. K dispozici je pouze 12 jednolůžkových pokojů, ve všech ostatních případech jde o pokoje dvoulůžkové. Počet ubytovaných cizinců se pohybuje mezi čtyřmi až pěti sty

a dominuje mezi nimi komunita Slováků. Ubytování jsou zde i někteří účastníci výměnných studentských programů Erasmus.

Pokud jde o studijní zaměření, nejvíce lidí studuje Matematicko-fyzikální fakultu, která má jednu ze svých budov nedaleko, ale jsou zde ubytováni i studenti Lékařské, Právnické, Filozofické či Přírodovědecké fakulty. Dřívější omezení, kdy koleje sloužily výhradně členům akademické obce Karlovy univerzity, již neplatí, takže zde nalezneme třeba i studenty soukromých škol. Po ukončení studia mají absolventi možnost bydlet na kolejích po dobu dalších pěti let. V případě volných kapacit je rovněž možné požádat o krátkodobé jednorázové ubytování.

4.2 Denní a týden rytmus – počet přítomného obyvatelstva

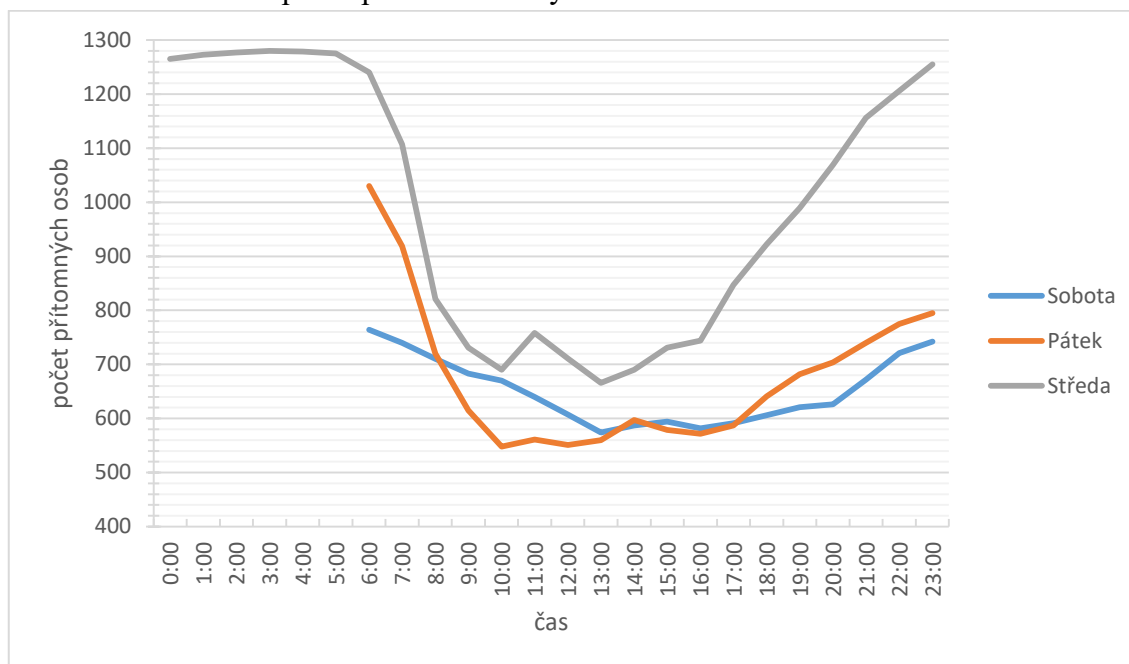
Celkové počty přítomného obyvatelstva a jeho proměny během dne, respektive týdne zde popíšu jen stručně, neboť vycházejí z počtu a proměny příchodů do lokality a odchodů z lokality, o kterých podrobněji pojednává další kapitola. V areálu můžeme v nejhrubším členění rozlišit tři typy osob. Zaprvé jsou to ubytovaní, kteří tvoří většinu z celkového počtu přítomného obyvatelstva. V největším počtu se zde nacházejí v noci, zatímco přes den jejich počet klesá. Dále se zde vyskytují zaměstnanci koleje a menzy, kteří pracují přes den a na noc areál opouštějí. Poslední skupinu tvoří návštěvníci, jejichž počet je významnější pouze okolo poledne ve všední den, kdy je v provozu menza.

Přibližné počty osob, které se nacházejí v lokalitě v konkrétní denní dobu, ukazuje graf č. 1. Vznikl na základě údaje o celkovém počtu aktuálně ubytovaných, znalosti údajů o příchodech a odchodech a odhadu proměny počtu přítomného obyvatelstva během čtvrtku, kdy jsem pozorování neprováděl.

Nejvíce lidí se v areálu nachází v pracovní den (v tomto případě ve středu) během nočních hodin s maximem mezi třetí a čtvrtou hodinou ranní. Jde přibližně o 1280 osob. Mezi šestou a devátou hodinou počet přítomných prudce poklesne na asi 65 % a mírnější tempo poklesu přetrvá až do jedenácté hodiny, kdy je v areálu jen lehce přes polovinu maximálního stavu. Přechodné zvýšení počtu přítomných po jedenácté hodině je způsobeno provozem menzy. Po přechodném poledním zvýšení počet osob ještě jednou poklesne přibližně o 100 lidí a teprve od 14. hodiny se začne zvyšovat a plynule roste až do půlnoci. Oproti jedinému jasnému maximu v pozdních nočních hodinách

registrujeme během pracovního dne dvě minima s velmi podobnými hodnotami – okolo jedenácté a čtrnácté hodiny, kdy se v areálu nachází méně než 700 osob.

Graf č. 1 – Proměna počtu přítomného obyvatelstva během dne

Zdroj: vlastní šetření

Můžeme si všimnout, že ani v době minimálního počtu se areál zdaleka nevyliční. Podobný charakter má vývoj počtu přítomného obyvatelstva v typických rezidenčních lokalitách jako jsou suburbánní obce v zázemí Prahy, ale důvody tohoto průběhu se v obou případech liší. V typické rezidenční lokalitě tvoří v době minimálního stavu velkou část osob senioři a matky s malými dětmi. V areálu vysokoškolské koleje tyto skupiny populace chybí. Velkou většinu ubytovaných tvoří studenti, a tak by se dalo očekávat, že všichni odejdou do škol přibližně ve stejném čase a v areálu téměř nikdo nezůstane. Denní rytmus studentů je však značně individuální a různorodý. Někteří odcházejí dříve, jiní později, někteří se mohou v průběhu dne jednou i dvakrát vrátit a zase odejít, takže se v areálu neustále pohybuje velká skupina lidí, kteří právě mají volno.

V noci na pátek je v areálu o poznání méně lidí (jen lehce přes tisíc), ale stejně jako ve středu sledujeme v ranních hodinách výrazný pokles jejich počtu. Návštěvnost menzy v pátek je nižší, takže počet přicházejících strávníků mířících do suterénu budovy A se téměř vyrovná odchodům z obou budov areálu a nárůst je zanedbatelný. Nárůst počtu v odpoledních a večerních hodinách je velmi pozvolný, neboť řada ubytovaných cestuje do svých domovů a na kolej se již nevrací. O půlnoci je v areálu okolo 75 % z těch, kteří

zde strávili předcházející noc. V sobotu jsou počty přítomných během dne nejvyrovnanější. Na rozdíl od všedních dnů zde neregistrujeme prudký odliv ubytovaných v ranních hodinách, ale pozvolný mírný pokles. Minimum nastává kolem 14. hodiny, kdy je v areálu okolo 75 % lidí, což je výrazně více, než v pracovní dny, kde podíl klesá až k 50 %.

V souvislosti s těmito údaji se nabízí jejich srovnání s dostupnými zdroji statistických dat. Konkrétně se jedná o údaje ze Sčítání lidu, domů a bytů, které naposledy proběhlo v roce 2011, a také o zbytková data mobilních operátorů (CE-Traffic, a. s. 2013). Toto srovnání má jisté úskalí v tom, že oba typy údajů jsou publikovány v nejpodrobnějším členění za větší územní celky a kromě areálu kolejí obsahují ještě další obytné domy. Data mobilních operátorů lze sledovat na úrovni základních sídelních jednotek (dále ZSJ) a data ze SLDB rovněž za základní sídelní jednotky nebo za ještě menší statistické obvody. I přes zmíněný nesoulad takové srovnání určitě stojí za pozornost. Mezi oběma zmíněnými prameny totiž existuje významný rozdíl v uváděných datech. Data ze SLDB bývají v souvislosti s denním rytmem často kritizována jako příliš statická a nevystihující současnou mobilitu a prostorové chování obyvatelstva (Pospíšilová, Novák 2016 ; Novák, Novobilský 2013) a v případě ZSJ s názvem Kuchyňka a kódem 130711, na jejímž území se nachází mnou zkoumaná kolej, to evidentně platí. Zatímco celkový počet obyvatel v uvedené jednotce je 1087 podle SLDB v roce 2011, podle údajů od mobilních operátorů z března 2013 reprezentujících typický všední den letního semestru se v nočních hodinách nachází na tomto území přibližně 2000 lidí. V této ZSJ tedy zcela běžně nocuje podstatně větší počet osob, než kolik jich uvedlo tuto oblast do sčítacích formulářů.

Hlavním důvodem těchto rozdílů by mohl být právě areál kolejí 17. listopadu, kde je ubytována většina rezidentů z celé ZSJ – okolo 70 %. Ovšem najít konkrétní příčinu není snadné. Nesrovnalosti mohl způsobit větší počet cizinců, kteří dotazník při sčítací akci nemuseli vyplnit nebo správně pochopit. Dalším možným vysvětlením je fakt, že studenti pravděpodobně často neuvedli vysokoškolskou kolej jako místo svého obvyklého pobytu, přestože zde tráví velkou část roku. Data, která jsem pořídil, se primárně zaměřují na příchody a odchody z areálu koleje a aktuálně přítomné obyvatelstvo z nich pouze odhaduji. Nicméně si dovoluji tvrdit, že během semestru (tedy od konce září do vánočních svátků a od poloviny února do poloviny května) nocuje mezi pracovními dny na samotné koleji určitě více než 1087 osob. Celkový počet lidí v ZSJ v případě plného vytížení koleje se může vyšplhat přibližně na 2050, což odpovídá

hodnotě uváděné společnostmi poskytující data od mobilních operátorů. Naopak během víkendů či během letních prázdninových měsíců se bude počet více blížit hodnotě ze SLDB.

Celé to ovšem potvrzuje skutečnost, že počet přítomného obyvatelstva se během dne, týdne i roku značně mění, takže doplnění a upřesnění jediného statického údaje pořízeného během SLDB o další údaje získané prostřednictvím dat z lokalizace mobilních telefonů má své místo. Právě tato relativně nově používaná data významně přispívají k popisu denních rytmů. Na druhou stranu ani použití dat mobilních operátorů v současném stavu nemusí být přesné a bezproblémové. Podle stejného zdroje nocuje v dané ZSJ přibližně 2000 osob i během víkendu, z čehož vyplývá, že se počet lidí v průběhu týdne výrazněji nemění. Tento údaj je evidentně chybný. Počet osob přebývajících na koleji klesne v porovnání s pracovním dnem na 75 % nebo ještě méně a ve zbytku území není žádné sídlo, které by dokázalo tento pokles kompenzovat. Možným důvodem nepřesnosti je skutečnost, že okruhy mobilní buňky rozdělené podle toho, jak jsou obsluhovány pozemními vysílači, se nekryjí s administrativními hranicemi (Novák, Novobilský 2013) a je tedy možné, že se do výsledného součtu dostanou i mobilní telefony, jejichž majitelé se nacházejí v některé ze sousedních ZSJ. Pro přesnější pochopení reality a širších souvislostí mají proto význam studie a terénní šetření jako je kupříkladu tato práce, i když jsou především časově dosti náročné, a tudíž se dají realizovat jen pro malé územní jednotky.

4.3 Denní a týden rytmus – příchody a odchody

Sledování rytmu příchodů a odchodů tvořilo hlavní složku empirické části mé práce. Z venkovního stanoviště (stanoviště č. 1 na schematické mapě; viz obrázek č. 3) jsem sledoval příchody do areálu a odchody z areálu – tedy interakci lokality s okolím. Sledováním při vstupu do budovy A (stanoviště č. 2 na schematické mapě) jsem se snažil postihnout rovněž pohyby uvnitř areálu. Pro větší přehlednost zde v textu uvádím pouze grafy s daty pro celý areál, zatímco data o vnitřním pozorování, na která v textu několikrát odkazuji, jsou uvedena přílohách č. 1 až 3.

Obrázek č. 3 – Část výhledu z venkovního stanoviště

Zdroj: vlastní archiv

Z pozorování pohybu osob v areálu brzy vyplynulo, že délka jejich pobytu v lokalitě či mimo ni, která je orámována příchody a odchody, je různá. Při podrobnějším zkoumání lze pohyby dobře rozdělit na několik základních typů, které platí jak pro ubytované, kteří na koleji nocují, tak pro zaměstnance a návštěvníky nacházející se zde během dne. Podobnou typologii vypracovali např. Novák a Novobilský (2013) pro rezidenční lokalitu Dolní Břežany.

Začnu popisem pohybu ubytovaných, kteří v areálu převažují. Jejich pohyby lze v zásadě rozlišit na tři typy. Prvním je pohyb v rámci lokality, kdy dotyčná osoba opouštějící budovu A zůstane v areálu a po chvíli se vrátí zpět. To je typické v případě vynášení odpadků do kontejnerů, nakupování v obchůdku s potravinami apod. Tyto pohyby jsem zaznamenával při sledování v budově A, ale do kategorie příchodů a odchodů mimo areál nespadají. K těmto pohybům uvnitř lokality dochází v průběhu celého dne. Jejich četnost se však zvyšuje během provozní doby menzy a potom hlavně ve večerních hodinách.

Druhým typem je krátkodobý odchod, kdy osoba kromě budovy A opustí i areál, ale brzy se vrátí zpět – nejčastěji v následující sledované hodině. Typické je to pro osoby, které vyrazí na vycházku, zaběhat si na blízkou cyklostezku nebo pro větší nákup. V tomto případě už se takový odchod a posléze příchod objeví, jak ve venkovní, tak ve vnitřní

statistice. K těmto pohybům dochází převážně odpoledne a večer s tím, že mohou pokračovat až do půlnoci. V pátek se posouvají i do o něco dřívějších hodin a v sobotu tvoří významnou složku z celkového počtu všech pohybů po celý den, přičemž maximum nastává opět v odpoledních a podvečerních hodinách. Na tyto pohyby má na rozdíl od ostatních typů zásadní vliv aktuální počasí. Za deštivých, chladných a nevlídných dnů je počet vycházek a běžců minimální, cyklisty či in-line bruslaře nevidíme vůbec. Pouze venčení psů provádějí ubytovaní pravidelně i za nepříznivých povětrnostních podmínek. Naopak za teplých dnů bez deště se zmíněné aktivity provádějí hojně a úměrně tomu roste počet příchodů a odchodů.

Posledním typem je odchod na delší dobu dvou a více hodin za vyučováním ve školách, za prací či brigádou, za kulturními akcemi a dalšími běžnými i výjimečnými aktivitami. Z logiky věci vyplývá, že v ranních a dopoledních hodinách převažují odchody, zatímco odpoledne a večer lidé po zmíněných aktivitách přicházejí zpět do areálu. Do této skupiny je ještě zapotřebí zařadit odchody na dobu delší než jeden den, kdy se ubytovaný nevrátí do areálu přenocovat. To je charakteristické zejména pro páteční odchody.

Podobně můžeme rozlišit tři typy pohybů pro osoby, které v areálu kolejí 17. listopadu nebydlí. I když v lokalitě tvoří řádově menší procento (odhadem 15 %) než pohyby rezidentů, pravidelně se opakují a nelze je při sledování opomenout. Prvním typem jsou „skokové“ návštěvy lokality, které jsou typické pro obsluhu, jako je doručování poštovních balíků, objednaného jídla atd. Tito lidé, nejčastěji řidiči dodávek, stráví v lokalitě zpravidla jen několik minut, a pokud se předání zboží odehraje venku, ani se neobjeví ve statistice příchodů do budovy A. Tyto pohyby probíhají plynule během celého dne a mohou se objevit dokonce i v nočních hodinách.

Druhým typem jsou krátkodobé návštěvy areálu s délkou trvání plus minus jedné hodiny. Ty jsou nejčastější v poledních hodinách, kdy do menzy přicházejí kromě studentů i zaměstnanci firem z blízkého okolí. Těchto pohybů tedy ubývá o víkendu, kdy se v menze nevaří. Třetím typem jsou dlouhodobé návštěvy areálu trvající dvě a více hodin, které jsou charakteristické pro zaměstnance areálu – údržbáře, uklízečky, recepční, kuchaře, ubytovací zpravu a další. Ve většině případů jde o příchody v ranních hodinách a odchody v odpoledních. I těchto pohybů je o víkendu pochopitelně méně. Pro větší názornost jsem všechny definované pohyby a jejich stručnou charakteristiku shrnul do tabulky č. 2.

Tabulka č. 2 – Charakteristika pohybů ubytovaných osob a návštěvníků v areálu

název	typická doba trvání	registrován na vnitřním stanovišti	registrován na venkovním stanovišti	příklad důvodu příchodu či odchodu
rezidenti (vnitřní pohyb) – opuštění budovy A při setrvání v areálu	5 - 15 min.	ANO	NE	nákup v obchůdku budovy B
rezidenti – krátkodobý odchod z areálu	0,5 - 2 hod.	ANO	ANO	běhání na cyklostezce
rezidenti – klasický odchod z areálu	2 hod. - několik dní	ANO	ANO	přednášky a cvičení ve škole
návštěvníci – skoková návštěva	5 - 15 min.	NE VŽDY	ANO	dodání poštovní zásilky
návštěvníci – krátkodobá návštěva	30 - 60 min.	ANO	ANO	oběd v menze
návštěvníci – delší návštěva	2 - 8 hod.	ANO	ANO	práce uklízeček a údržbářů

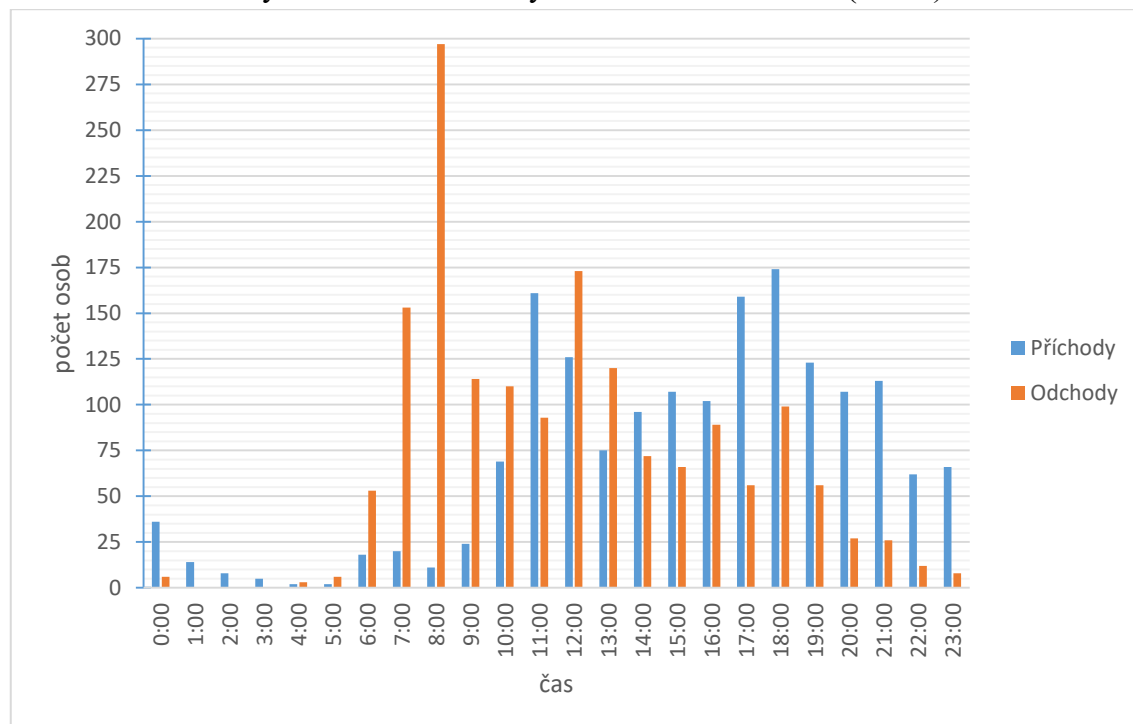
Zdroj: vlastní šetření

Pro úplnost ještě doplňuji, že uvnitř areálu probíhají i další pohyby, které nespadaly ani do jednoho z mých pozorování, a tak jsem jim nevěnoval pozornost. Jde o pohyby uvnitř lokality, při kterém ubytování neopustí budovu A. Patří sem jednak pohyby osob mezi budovou B a venkovní částí areálu (například vynesení odpadků do kontejneru), a dále pohyby uvnitř obou budov – ubytovaný v budově A jde ze svého pokoje něco vyřídit na recepci a poté se vrací zpět nahoru, ubytovaný v budově A jde do menzy a poté se vrací nahoru, návštěvy spolužáků v jiných pokojích a další. I ty spolu se všemi ostatními tvoří komplexní obraz denního rytmu.

O počtu jednotlivých definovaných pohybů během dne a jejich podílu z celku jsem si udělal pouze rámcovou představu. Při odchodu příslušné osoby, ať už z budovy A nebo z areálu, totiž často nelze jednoznačně určit, o který typ se konkrétně jedná. V některých případech je tato skutečnost zřejmá. Pokud jde ubytovaný ven domácky oblečený a v pantoflích, přijde brzy zpět. Pokud jde ven sportovně oděn a v běžeckých botách, vrátí se nejspíše přibližně za hodinu. Pokud odchází v pátek ráno s kufrem, dorazí nejspíše v neděli večer nebo až v pondělí. Jindy však situace není tak jasná. Přesnější údaje by se daly získat přímým dotazem za předpokladu ochoty ubytovaných odpovídat nebo případně detailním zkoumáním záznamu vhodně umístěné kamery.

Popis příchodů a odchodů začnu údaji za středu, kterou jsem zvolil jako příklad typického všedního dne a očekávám v něm plné zatížení areálu. Středeční počty příchodů a odchodů pro celý areál nalezneme v grafu č. 2, počty příchodů a odchodů pro budovu A potom v příloze č. 1.

Graf č. 2 – Příchody do areálu a odchody z areálu ve všední den (středa)

Zdroj: vlastní šetření

Denní provoz areálu začíná zhruba v 6:30, a to pravidelnými odchody ubytovaných lidí, přičemž jejich četnost se rychle zvyšuje. Jednoznačně nejvíce lidí odchází mezi osmou a devátou hodinou. Jednou z hlavních příčin bude rozvrh hodin studentů, neboť přednášky či cvičení velmi často začínají v 9:00. Ve studijním elektronickém systému SIS jsem sledoval rozvrhy učeben ve školách a například v karlínské budově Matematicko-fyzikální fakulty začínala v semestru střeční výuka ve všech sedmi učebnách právě v devět hodin. Poté se frekvence odchodů výrazně zmírní, avšak i nadále jejich počet převažuje nad příchody. Zlom nastává s úderem jedenácté hodiny, kdy se otevírá místní menza, což je nejvýznamnější rytmizátor uvnitř areálu. Ve středu má otevřeno od 10:45 do 14:30. První fáze její otevírací doby způsobí, že příchody výrazně převýší odchody. V grafu č. 2 je tato skutečnost patrná zřetelnou převahou příchodů do areálu mezi jedenáctou a dvanáctou hodinou. Ještě průkaznější je to v datech pro budovu A (příloha č. 1), v jejímž suterénu se menza nachází. Zatímco pro celý areál po dvanácté hodině již opět začnou převažovat odchody, v budově A se počty příchodů

a odchodů mezi dvanáctou a třináctou hodinou nejprve vyrovnají a převaha odchodů související s vylidněním menzy se projeví až v následující hodině. Kromě toho registrujeme v budově rovněž výrazný nárůst počtu lidí, kteří se dají spolehlivě označit za „nestudenty“. Po skupinkách přicházejí zaměstnanci nedalekých firem, aby využili možnost cenově výhodného stravování. Mnozí z nich se dají prostým pozorováním dobře odlišit od ubytovaných studentů – podle věku i podle toho, že jich chodí zároveň často pět či šest společně, zatímco ubytovaní chodí ve velké většině případů maximálně po dvou nebo po třech. Pro provoz menzy je charakteristické, že je velká většina strávníků obsloužena do 13. hodiny a později už přijde na oběd jen minimální počet zájemců.

Po 14. hodině začne postupně převažovat počet příchodů a tento trend trvá až do nočních hodin. Příchody rezidentů jsou tedy pozvolnější a rozdělené do delšího časového úseku než odchody. Nenalezneme zde hodinu s tak výrazným počtem příchodů jako protiklad k počtu odchodů mezi osmou a devátou hodinou ránní. Vliv na to mají rozdílné studijní rozvrhy i odlišné programy ubytovaných. Někteří pravděpodobně zamíří ihned po skončení přednášek či cvičení na kolej, jiní se ještě po cestě zastaví nakoupit, něco vyřídít apod. Nejvíce příchodů jsem zaregistroval mezi 18. a 19. hodinou a zvláště v úseku mezi 18:30 - 18:45. Následně počty příchozích poklesnou, ale přesto zůstávají na poměrně vysokých hodnotách až do půlnoci, z čehož vyplývá, že nemalá část ubytovaných přichází zpět na kolej dosti pozdě.

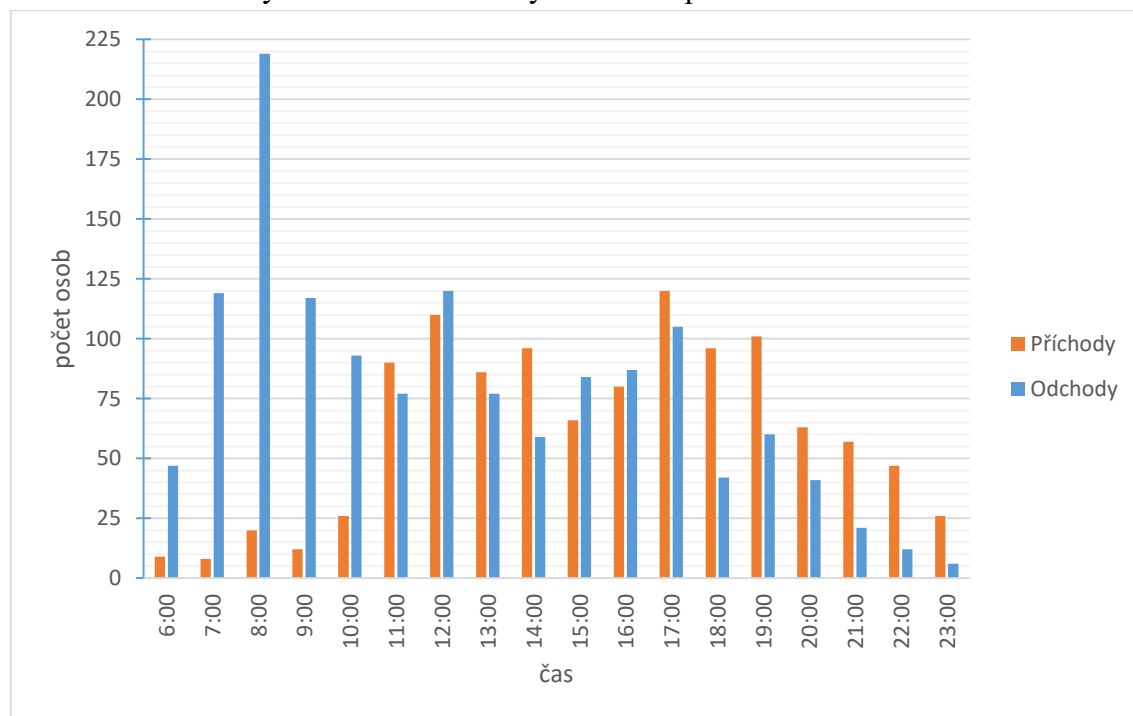
Pozoruhodná je rovněž skutečnost, že počet odchodů z budovy A zůstává na vysokých hodnotách až do pozdních hodin, zatímco počet odchodů z celého areálu znatelně poklesne, takže je v některých hodinách více odchodů pro budovu A, než pro celý areál. Děje se tak především díky již zmíněným pohybům uvnitř areálu, kdy lidé potřebují přejít z budovy A do budovy B a zpět nebo naopak. Do budovy B si ubytovaní v budově A chodí nakupovat do malého obchůdku s potravinami, v budově A se zase často zastavují ubytovaní z budovy B něco zařídit na recepci. Jedná se tedy o pohyb uvnitř areálu, při kterém lidé lokalitu neopustí.

Denní ruch utichá v areálu zvolna a dlouho, takže ještě mezi půlnocí a jednou hodinou ráno jsem zaregistroval kolem 35 příchodů. Poté co denní provoz skončí definitivně, je frekvence příchodů a odchodů minimální – ještě menší, než jsem očekával. Pro areál jako celek platí, že v nočních hodinách úplně chybí odchody. V rozmezí 1:00 – 4:30 podle sledovaných dat nikdo neodešel. (Vlastně jediným odchodem, ke kterému v tomto intervalu došlo, byl odjezd automobilu po dodávce čerstvých baget, která se odehrála

okolo třetí hodiny, takže není zahrnuta ve čtyřicetiminutových intervalech). Příchody registrujeme i v nočních hodinách, ale jde pouze o malé počty „opozdilců“. Situace pro samotnou budovu A je v noci podobná. Drobný rozdíl je v tom, že zde se tu a tam vyskytne nějaký odchod. Je jich však velmi málo a některé z nich ještě patří recepčním, z nichž někteří jsou kuřáci a pravidelně chodí ven na cigaretu. Okolo páté hodiny začíná v areálu opět pohyb, ale četnost příchodů i odchodů zůstává velmi nízká až do přibližně 6:30.

Dalším dnem v týdnu, který jsem pro svůj výzkum vybral, je pátek. Zde očekávám mírně odlišný rytmus s přepokládaným poklesem celkového počtu lidí v areálu. Páteční počty příchodů a odchodů pro celý areál nalezneme v grafu č. 3, počty příchodů a odchodů pro budovu A potom v příloze č. 2. V základních rysech je časový průběh příchodů a odchodů podobný jako ve středu. Současné nám však data umožňují postihnout některé významnější odlišnosti.

Graf č. 3 – Příchody do areálu a odchody z areálu v pátek

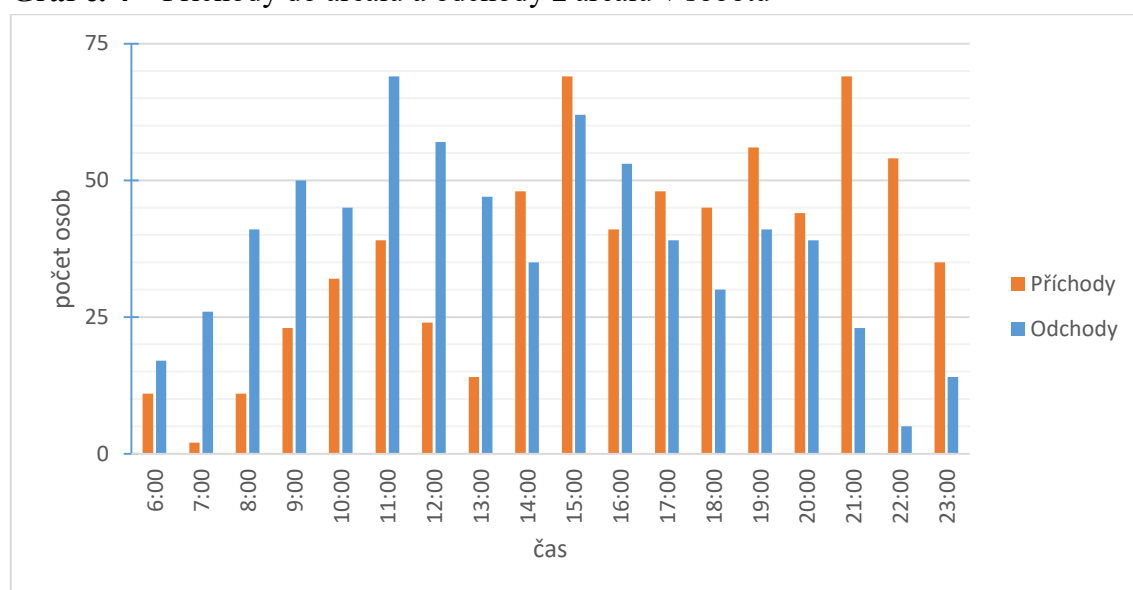
Zdroj: vlastní šetření

Průběh odchodů v ranních hodinách prakticky kopíruje středeční formát, ovšem jejich celkový počet je o něco nižší. Část ubytovaných tedy zřejmě odjíždí do svých domovů již ve čtvrtek po skončení výuky a v noci na pátek je díky tomu obsazenost areálu menší. Častěji než v jiných dnech odcházeli ubytovaní s velkým batohem či kufrem, ale nebylo jich tolik, kolik bych v pátek očekával. Částečně to mohlo být způsobeno tím, že jsem

tuto část sledování prováděl o víkendu týden před Velikonocemi, takže ubytovaní, kteří nejezdí domů každý týden, se v tomto termínu nejspíše rozhodli zůstat v Praze.

V poledních hodinách můžeme stejně jako ve středu v datech rozpoznat nárůst počtu příchodů v důsledku provozu menzy, ale tento výkyv je méně výrazný. Počet strávníků v menze je v pátek nižší. Nejvýznamnější rozdíl je potom patrný v odpoledních hodinách. Zatímco ve středu po 16. hodině příchody jednoznačně převažují, v pátek jsou přibližně až do 18. či 19. hodiny srovnatelné s odchody. Je zřejmé, že významná část lidí se již na kolej nevrací. Po 20. hodině je stejně jako ve středu patrný pohyb uvnitř lokality vyjádřený vyšším počtem odchodů z budovy A.

Graf č. 4 – Příchody do areálu a odchody z areálu v sobotu

Zdroj: vlastní šetření

Sobotní situace, kterou přibližují graf č. 4 a také příloha č. 3, představuje další cyklus poněkud odlišný od středečního i pátečního. Na první pohled můžeme z grafů vyčíst, že se v areálu pohybuje podstatně méně lidí než během všedních dnů. Základní a zjednodušený pohled na sobotní rytmus hovoří o tom, že přibližně do 14 hodin převažují odchody a později příchody. V ranních hodinách postrádáme klasickou „špičku“ s maximem mezi osmou a devátou. Počet odchodů spíše pozvolna roste a maxima dosahuje okolo poledne. Studenti o víkendu nemají výuku, a tak v sobotu patrně často déle spí nebo mají odpočinkový program. V odpoledních hodinách začínají převažovat odchody, ale až zhruba do 20. hodiny jen mírně. Počty příchodů a odchodů jsou v tomto období poměrně vyrovnané, a tak není výjimkou, když i odpoledne některou hodinu

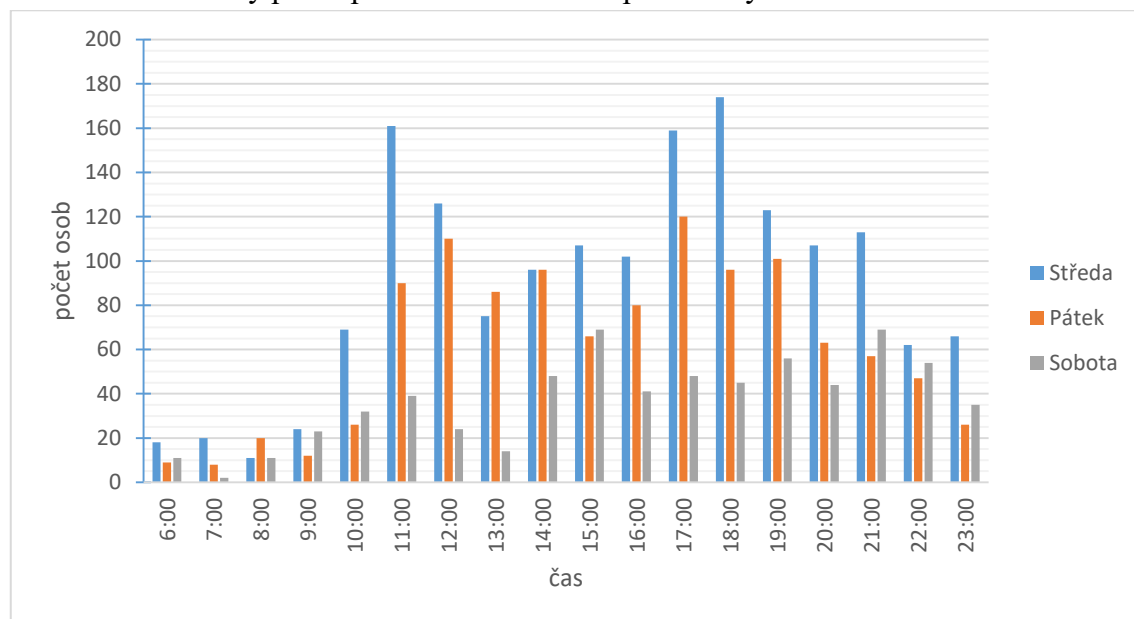
odchody převáží. Důležitou roli přitom hraje faktor počasí. Teprve v posledních třech až čtyřech sobotních hodinách příchody převáží zřetelně.

Sobotu bych označil za den s méně stabilním denním rytmem a většími odchylkami oproti všedním dnům, takže by k jeho přesnější interpretaci bylo vhodné učinit opakovaná pozorování. O víkendu neprobíhá výuka, která je hlavním rytmizátorem velké většiny ubytovaných během všedních dnů, a tak se denní program jednotlivých osob odlišují více, než ve všední den. Vzhledem k tomu, že o víkendu větší podíl příchodů a odchodů připadá na ty krátkodobé, má na celkový rytmus značný vliv aktuální povětrnostní situace. Za teplé soboty bez deště budou počty příchodů a odchodů zřetelně vyšší, než za chladné soboty či soboty s trvalým deštěm. Dalším faktorem, který ovlivňuje především počet lidí v areálu, je konstelace víkendů se státními svátky, které se vyskytují během zimního i letního semestru, a s tím související celkový počet volných dnů. Velkou část svého sobotního pozorování jsem uskutečnil o víkendu, který byl „prodloužen“ o volné pondělí díky svátku připadajícímu na 1. květen. Přepokládám, že počty příchodů a odchodů během „obyčejné“ soboty by byly o něco vyšší.

Celkově lze konstatovat, že v pátek a v sobotu roste počet pohybů v rámci lokality a odchodů s brzkou dobou návratu minimálně v relativním vyjádření. Jinými slovy, ačkoliv je v areálu mnohem méně lidí než během všedních dnů, počet pohybů uvnitř lokality a krátkodobých opuštění areálu neklesá. Ubytování se více dostávají k aktivitám jako je uklízení, nakupování, běhání, házení na basketbalový koš apod. O tom pojednám více v následujících odstavcích.

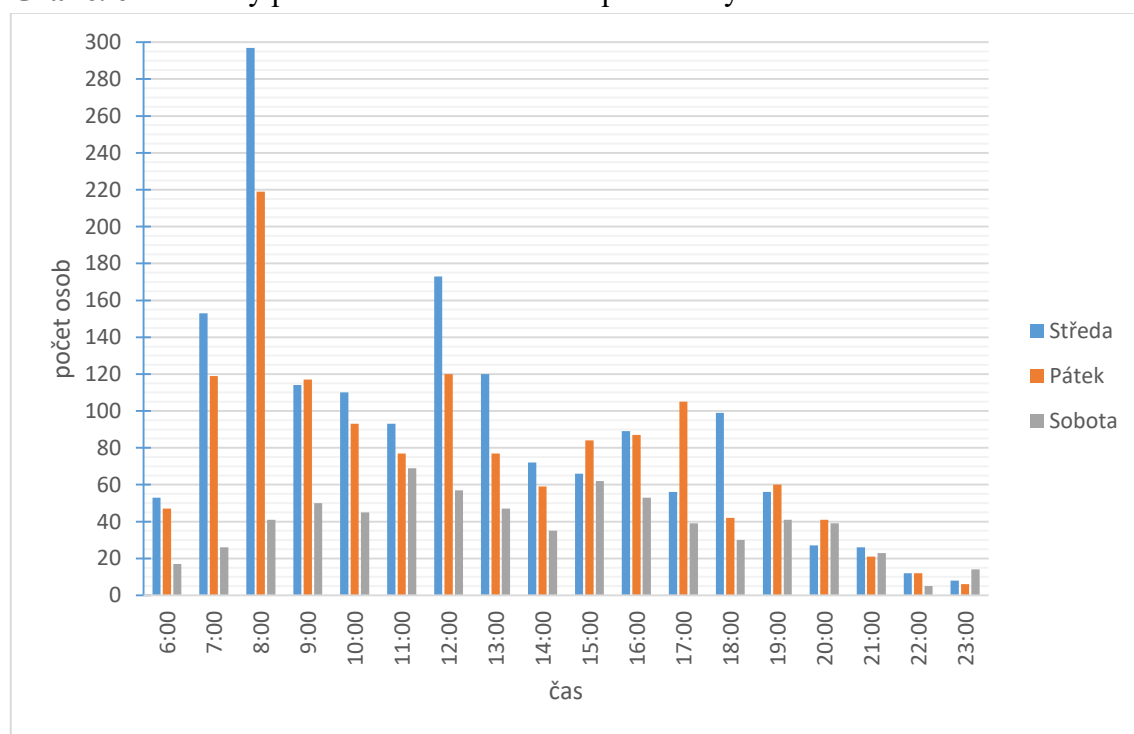
Týdenní rytmus je tedy charakteristický střídáním sledu pracovních a víkendových dnů. Pracovní dny jsou charakteristické maximálním počtem přítomných osob v noci a vysokým počtem odchodů v ranních hodinách. Příchody potom převažují od přibližně 14. až 15. hodiny a počet osob plynule roste až do půlnoci. O víkendu (především v sobotu) je v areálu mnohem méně lidí, což se projevuje nižšími absolutními počty příchodů a odchodů. Jejich počty jsou oproti všedním dnům mnohem vyrovnanější a maxima se vyskytují spíše až v odpoledních hodinách. Důležitým faktorem o víkendu může být počasí. Pátek tvoří přechodný typ mezi oběma rytmy, s charakteristickou převahou odchodů. V grafech č. 5 a 6 jsem pro názornost shrnul počty příchodů, respektive odchodů během jednotlivých dnů pozorování, takže dobře vyniknou popisované rozdíly.

Graf č. 5 – Rozdíly počtu příchodů do areálu v průběhu týdne

Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 6 – Rozdíly počtu odchodů z areálu v průběhu týdne

Zdroj: vlastní šetření

4.4 Rytmus aktivit a atmosféra místa

Jelikož venkovní vybavení nemá areál prakticky žádné, ubytování se zde příliš nezdržují. Mé pozorování potvrdilo domněnku, že areálem neprochází téměř nikdo, kdo nesměruje právě sem. Výjimku tvoří pouze někteří pejskaři z nejbližších obytných domů a občas nějaký zbloudilý cyklista, ale takových případů je pouze několik za den.

Většina příchodů a odchodů (odhadem kolem 90 %) směřuje od kolejí východním směrem, kde jsou autobusové zastávky Pelc-Tyrolka a Kuchyňka tvořící důležitou spojkou na stanici metra Nádraží Holešovice, a také část Matematicko-fyzikální fakulty. Jde o areál budov na adrese V Holešovičkách 2, kde sídlí katedry fyzikální sekce, ale nalezneme zde i dvě pobočky knihovny a kabinet výuky jazyků (Karlova univerzita 2017). Západním směrem, kde je v o něco větší vzdálenosti zastávka Trojská, se chodí rovněž pravidelně, ale z celkového počtu příchodů a odchodů připadá na tento směr jen asi každá desátá osoba. Odchody osob z areálu nejčastější cestou na východ probíhají oproti příchodům plynuleji a souvisleji. Lidé odcházejí jednotlivě, v párech (často smíšených) a vzácně i ve větších skupinkách. V naprosté většině případů jde o skupinky založené na přátelských vztazích. Občas jde více osob za sebou a zřejmě směřují na nějaký konkrétní odjezd autobusu, ale tento jev není příliš zřetelný.

Naproti tomu příchody (nejvíce ze zastávky Pelc-Tyrolka) jsou mnohem více ovlivňovány příjezdy autobusů (viz obrázek č. 4). V ranních a dopoledních hodinách až do otevření menzy je jejich počet příliš nízký na stanovování nějakého obecně platného rytmu. Odpolední hodiny se však dají bez výraznějšího zkreslení charakterizovat tím způsobem, že se střídají několika minutové intervaly, kdy nepříjde prakticky nikdo, s krátkými něco přes minutu trvajících úseky, kdy přijde těsně za sebou typicky 6–8, ale někdy až 15 lidí. Není to od každého autobusu, neboť linka číslo 112 obsluhující také pražskou zoologickou zahradu má během celého týdne krátké 5-6 minutové intervaly až do 19. hodiny večer, ale jde o častý jev. Večer, kdy klesá počet spojů, je souvislost příjezdů autobusů s příchody osob do areálu kolejí ještě výraznější. Vrcholu tento jev dosáhne kolem 19. a 20. hodiny, kdy po uzavření ZOO pro veřejnost klesne počet spojů za hodinu na pět, respektive čtyři. Denní doba však ještě není pokročilá a do areálu se stále vrací velký počet ubytovaných. Od autobusu tak přichází někdy i více než 20 osob. I v tomto případě jsem vypožadoval vliv aktuálního počasí. V případě příznivého počasí přicházeli lidé častěji jednotlivě či po dvojicích i v době mezi příjezdy

linky 112, zatímco za nepříznivého počasí chodí téměř výhradně ve zmiňovaných větších skupinách od autobusu.

Obrázek č. 4 – Ubytování přicházejí do areálu od autobusu

Zdroj: vlastní archiv

Obrátíme-li pozornost směrem na západ, kde se nachází zastávka Trojská, počet příchodů i odchodů je zde výrazně nižší a probíhají plynule bez výraznějších proluk nebo naopak větších skupin lidí. Tento směr je rovněž typický pro krátkodobé odchody z lokality. Nedaleko se totiž nachází podchod na cyklostezku podél vltavského břehu. Ubytování odcházejí buď samostatně či v párech, výjimečně i ve větších skupinkách. Nejčastěji se jdou projít nebo si zaběhat. Každý den se však najde i pár jedinců, kteří se vydají do okolí na jízdním kole (viz obrázek č. 5) či na kolečkových bruslích nebo na procházku se psem. Tyto pohyby jsou charakteristické pro víkend, ale ani ve středu nejsou výjimkou. Jejich limitujícím faktorem jsou pochopitelně aktuální povětrnostní podmínky – především déšť.

Obrázek č. 5 – Pohled z vnitřního pozorovacího stanoviště při vstupu do budovy A. (Jeden z ubytovaných nafukuje kola pumpičkou vypůjčenou na recepci.)

Zdroj: vlastní archiv

V areálu je omezený počet parkovacích míst a někteří ubytovaní a zaměstnanci přijíždějí a odjíždějí osobním automobilem. Četnost těchto pohybů je však nízká – maximálně dvakrát do hodiny. Do areálu však poměrně často a pravidelně zajíždějí některé segmenty dopravní obsluhy a vzhledem ke sjízdnému povrchu po celém areálu obvykle zastaví až těsně před vchodem do budovy A nebo B. Několikrát denně se zde objeví auto převážející zásilky jako je Česká pošta či společnost PPL, typická je také dodávka nákupů firmou Tesco nebo Rohlik.cz a rozvoz pizzy. Zaznamenal jsem i příjezd dodávky od společnosti Alza, která má centrální sklad v blízkých Holešovicích. Tento typ pohybů zcela nemizí ani v noci, neboť pravidelnou dodávku čerstvých baget přivázejí na recepci budovy A přibližně v čase 3:00 a dodávky potravin pro menzu probíhají kolem páté hodiny. Celkově je venkovní část areálu klidná a spíše liduprázdná – slouží pouze k příchodům, odchodům a přechodům. Tři lavičky se k sezení využívají, ale typicky jsou spíše volné. Občas si jde skupinka lidí házet na basketbalový koš nebo zahrát fotbal, ale vzhledem k počtu ubytovaných jde spíše o sporadický jev.

Zajímavostí, kterou bych v zařízení tohoto typu nečekal, je fakt, že zde někteří studenti chovají psy. V Ubytovacím řádu obecně platném pro všechny pražské koleje Karlovy univerzity stojí, že chování zvířat zde není povoleno. Výjimku na základě písemné žádosti

může povolit vedoucí koleje při současném schválení kolejní rady a dotčených spolubydlících (Karlova univerzita 2017). Ve zdejší areálu jsou zřejmě k chování psů poměrně tolerantní a výjimky povolují. Během svého pozorování jsem si všiml celkem čtyř psů, které jejich majitelé chodili pravidelně venčit. Ve třech případech šlo o malá plemena a jednu kolii bych zařadil do kategorie středně velkých psů. Od spolužáků a známých jsem se snažil zjistit, zda se psi běžně vyskytují i na ostatních kolejích. Dozvěděl jsem se, že na Jižním Městě se s nimi lze rovněž běžně setkat, zatímco na Hvězdě a na Budči během tohoto semestru žádné psy nezaznamenali. Není to tedy rarita, ale přesto můžeme chování psů na kolejích 17. listopadu označit za určité specifikum. Nesetkal jsem se s negativní reakcí nad jejich pobytem v areálu. Reakce byly povětšinou neutrální, kdy si ubytovaní v případě míjení se psů nevšíмали, případně pozitivní.

Z celkového rytmu uvnitř budov mám detailnější přehled pouze o té části, která se týkala pohybů a činností ve vstupním prostoru budovy A. Jedná se ovšem o část velmi podstatnou, neboť zdejší recepce je ústředním bodem veškerého dění. Jsou zde k dostání bagety, a to jak za hotové peníze, tak za zvýhodněné ceny na studentskou kartu ISIC, na kterou si tu lze dokonce i dobít kredit ke stravování v menze. Ubytování si bagety také poměrně pravidelně kupují. Ne nějak masově, ale skoro každou hodinu se prodá minimálně jedna. Dále si lze na vrátnici vypůjčit klíče od posilovny či tělocvičny, což každý den několik studentů využije. Rovněž se zde půjčují klíče od prádelny a sušáren, a to pro obě budovy, k úklidu si lze vypůjčit vysavač. Pokud někdo potřebuje zařídit přechodné ubytování na několik dní, zařizuje se to rovněž zde na recepci. Zaměstnanec ve službě má tedy celkem dost práce. Poměrně často u okýnka na recepci někdo stojí, ale chod je plynulý a fronty se skoro netvoří. Téměř s železnou pravidelností se ovšem stává, že jakmile se recepční vzdálí, okamžitě k recepci někdo přijde a musí chvíli čekat, než se recepční vrátí.

Celkový denní režim a každodenní běh událostí bych označil za poklidný a plynulý. Všechno slouží svému účelu, nic není zbytečné ani naopak nedostatkové. U vstupu do budovy jsou na bočním skle recepce vylepeny jízdni řady autobusových linek na přilehlých zastávkách. Drtivá většina lidí projde kolem bez povšimnutí, ale několikrát za den se některému odcházejícímu hodí zkontrolovat přesné časy. Vedle je na pultu položená kniha, kam mohou lidé zapisovat technické závady ve svých ubytovacích buňkách, a každý den tam nějaký ten záznam přibude. Naproti je automat na tisk

a kopírování. Fronty se u něj netvoří, ale každou hodinu ho alespoň jeden zájemce využije a tiskne se občas i v noci. Obdobně by se dal charakterizovat rovněž provoz u automatů na nápoje a sladkosti. Pokud si jde někdo půjčit klíče, aby si mohl vyprat v pračce, je obvykle volná právě jedna poslední. Na konci vstupní haly je k dispozici studovna vybavená přibližně 20 stolními počítači. Jelikož jejich využívání v dnešní době již slábne ve prospěch notebooků, tabletů a podobných technologií, bývá studovna poměrně řídce využívána. Typicky zde sedí 1–3 lidé, větší počet je spíše výjimečný. Na druhou stranu, málokdy se stane, že by byla úplně prázdná. Studovnu lze využívat non-stop a lidé sem občas přicházejí i v pozdních nočních hodinách.

V areálu panuje příznivá atmosféra. Je zřejmé, že drtivá většina ubytovaných zde již pobývá delší dobu (což se ostatně od letního semestru, kdy můj výzkum probíhal, dalo očekávat), takže už mají přehled o tom, co se kde vyřizuje a nemají s tím problémy. Komunikace s recepčními probíhá většinou v přátelském, často i žertovném duchu. Zda lze areál a jeho okolí považovat za bezpečné prostředí, je otázkou, na kterou nelze odpovědět jednoznačně a zaslouhovala by podrobnější výzkum. Osobně jsem se během pozorování v areálu ani jeho okolí nebál a stejné vnímání měl i můj kamarád. Je ovšem pravdou, že jediná negativní zkušenost by mohla tento pocit výrazně změnit. Díky tomu, že je areál oddělen od dalšího osídlení, nacházejí se v jeho okolí osamělá zákoutí, staré opuštěné domy či zahrady, které mohou vyvolávat pocit úzkosti či nebezpečí. Za světla bych tato místa považoval za relativně bezpečná z důvodu pohybu většího počtu lidí. V případě hezkého počasí vyražejí ubytovaní na procházky nebo na běhání a to včetně žen. Za tmy areál a jeho okolí (i díky poblikávání některých lamp veřejného osvětlení, které jsem během pozorování zaznamenal) působí temně a nebezpečně. Přesto i po setmění je běžný pohyb osob mezi budovami A a B či ke kontejnerům s odpadem. Skutečnost ovšem moje vnímání a očekávání nepotvrzuje. Podle vyjádření kamaráda byly už v okolí zaznamenány útoky a obtěžování od cizích osob, ovšem paradoxně za světla. Dalo by se tedy shrnout, že samotný areál lze považovat za bezpečné prostředí, avšak jeho blízké okolí nikoliv.

Věnujme ještě krátce pozornost komunitě ubytovaných a jejich sociálním vazbám. Vzhledem k tomu, že jde o větší areál se značným množstvím lidí, navíc z mnoha různých míst Česka i zahraničí a také různého studijního zaměření, lidé se vzájemně spíše neznají. Zřejmě i z toho důvodu se mezi sebou pozdraví jen málo lidí. Místní komunita tedy není nijak výrazně propojena, spíše se dělí na malé skupinky o několika členech, případně

dvojice či trojice, které spolu komunikují. Někdy mají stejný rozvrh mimo lokalitu, takže přicházejí nebo odcházejí společně, jindy podnikají nějakou aktivitu v lokalitě nebo v blízkém okolí. Tato soudržnost je zřetelnější u cizinců. Přátelské rozhovory osob, které se neplánovaně potkají, v areálu probíhají a to jak venku, tak při vstupu do budovy A, ale spíše sporadicky než pravidelně. Areál lze charakterizovat jako velmi klidné místo, čemuž napomáhá skutečnost, že zde není žádná restaurace, hospoda, herna nebo jiné podobné zařízení. Navzdory tomu, že je život ubytovaných spíše individuální, žijí členové zdejší komunity vedle sebe v poklidu bez zjevných nevraživostí a konfliktů.

4.5 Přehled nejdůležitějších rytmizátorů

Na závěr empirické části této práce ještě stručně shrnu působení nejdůležitějších rytmizátorů na rytmus areálu podle jejich klasifikace do skupin definované v kapitole 2.3. První skupinou jsou rytmizátory osobní. Nejvýznamnějším z nich je zde potřeba spánku úzce související s dominantní, rezidenční funkcí vysokoškolské koleje. Díky ní dosahuje počet osob v areálu svého maxima vždy v nočních hodinách. Další rytmizátory patřící do této skupiny souvisí s životním stylem a preferencemi jednotlivců. Jsou tedy velmi různorodé a rytmus lokality ovlivňují jen nepatrně. Příkladem mohou být ubytovaní chovající psi, kteří je chodí pravidelně alespoň dvakrát denně venčit. Ze skupiny obecných rytmizátorů je klíčové střídání dne a noci, které souvisí s potřebou spánku a vymezuje prostor pro denní pohyb a aktivity, takže svým způsobem určuje celkový průběh denního rytmu. Důležité je rovněž střídání pracovních a víkendových dní.

K nejdůležitějším institucionálním rytmizátorům uvnitř areálu patří menza umístěná v suterénu budovy A, která je v provozu od pondělí do pátku, dále malý obchod s potravinami nacházející se při vstupu do budovy B a také recepce budovy A. Poslední skupinou jsou rytmizátory institucionální vnější. Na prvním místě jmenujme výuku na školách, což je pro areál vysokoškolské koleje pochopitelně rytmizátor vůbec nejvýznamnější. Právě výuka způsobuje výrazný pokles počtu osob v lokalitě v ranních hodinách s maximálním počtem odchodů mezi osmou a devátou hodinou, což je později, než u jiných rezidenčních lokalit (srovnej s Novák, Novobilský 2013). Značně rozdílné a individuální rozvrhy výuky jednotlivých studentů potom vysvětlují skutečnost, že aktuální počet přítomného obyvatelstva neklesá během dne pod polovinu maxima registrovaného v nočních hodinách. Absence výuky o víkendu způsobuje výrazný pokles počtu osob v areálu a mnohem vyrovnanější počty příchodů a odchodů oproti pracovním

dnům. Do skupiny vnějších rytmizátorů však patří i další méně významné jako jsou například otevírací doby obchodů, kde ubytovaní nakupují, pracovní doba firem, kam chodí na brigády, pravidelné hodiny sportovních kurzů, úřední hodiny na úřadech, v knihovnách či na studijních odděleních aj. Vzhledem k tomu, že jsem se ve svém výzkumu zaměřoval na dění uvnitř areálu, je obtížné tyto aktivity účinně oddělit od hlavního rytmizátoru, kterým je výuka ve školách, i když je zřejmé, že ne všichni ubytovaní odcházejí každý den pouze za výukou. Význam některých z nich vynikne o víkendu, kdy výuka neprobíhá. Do této skupiny patří také jízdní řády autobusových linek jezdících v blízkosti areálu, které do značné míry určují rytmus příchodů v odpoledních a večerních hodinách.

5. Závěr

Výzkum denního rytmu areálu vysokoškolské koleje 17. listopadu odhalil některé základní pravidelnosti, které odpovídají její funkci – tedy funkci rezidenční. Pro cyklus typického pracovního dne je charakteristický maximální počet osob v nočních hodinách a velký počet odchodů v ranních hodinách s jednoznačným maximem mezi osmou a devátou, kdy studenti nejčastěji odcházejí do škol na začátek výuky. Po přechodné převaze příchodů kolem poledne způsobeném provozem menzy počet lidí v lokalitě ještě jednou poklesne a teprve přibližně od 15. hodiny nastane pozvolný a plynulý návrat osob, který pokračuje až do půlnoci. Týdenní rytmus se vyznačuje přechodným opouštěním areálu na nadcházející víkend. Už v pátek ráno je v areálu méně lidí a odchody pokračují v průběhu celého dne, takže se do půlnoci vrátí znatelně méně lidí, než kolik jich v průběhu dne odešlo. Sobota je charakteristická nižší frekvencí pohybu a přesunem maximálního počtu příchodů a odchodů spíše do odpoledních hodin. Nejvýznamnějším rytmizátorem uvnitř areálu je menza, nejvýznamnějším vnějším rytmizátorem je struktura výuky na vysokých školách, ale nalezneme i řadu dalších více či méně významných.

Výzkum také potvrdil potřebu provádění těchto šetření v konkrétních lokalitách. Nejběžněji využívaná data ze SLDB mohou uvádět mnohem nižší počet osob, než jaký se zde během všedních dnů běžně nachází. Kromě toho nevystihují proměny, ke kterým dochází v průběhu dne a týdne. Přínos dat od mobilních operátorů je především v tom, že přinášejí časovou dimenzi umožňující sledovat vývoj a proměny aktuálně přítomného obyvatelstva, a tudíž i přesněji určit počet osob, které mají lokalitu jako místo svého obvyklého pobytu. Na úrovni ZSJ však zatím rovněž neposkytují dostatečně kvalitní

a přesné informace. Vystihnout a popsat běžné aktivity osob v lokalitě, její sociální prostředí a atmosféru je výhradně záležitost výzkumu, neboť takové charakteristiky ve statistických datech nejsou.

Metoda pozorování přímo v lokalitě má při výzkumu denního rytmu své opodstatnění a může přinést cenné poznatky, a to jak při získávání statistických dat jako je počítání příchodů a odchodů, tak při popisu rytmu, činností a celkové atmosféry místa. Její nevýhodou jsou ovšem vysoké nároky, především časová náročnost (Beneš 2012). Ačkoliv jsem v areálu kolejí strávil velký počet hodin (odhadem 120), pro přesnější a podrobnější analýzu by bylo vhodné tento rozsah ještě navýšit. Dále se ukázalo, že by pro tuto metodu byl vhodnější větší počet lidí. Mnohdy by bylo potřebné sledovat a propojit současně dění v různých místech lokality, čehož osamělý pozorovatel z jediného stanoviště nemůže dosáhnout. Vedle toho si více lidí může dlouhé intervaly pozorování mezi sebou vhodně rozdělit a vystřídat se (Wagner a kol. 2014).

Pro získání co možná nejpřesnějšího a nejpodrobnějšího popisu denního rytmu a případně i dalších poznatků o lokalitě by bylo vhodné pozorování kombinovat s dalšími metodami výzkumu, kterých se nabízí hned několik. Jejich popis i aplikaci uvádí například Pospíšilová (2012) ve svém výzkumu denního rytmu vybraných lokalit centra Prahy. Zprv jde o analýzu statistických dat. Databáze o ubytovaných lidech existují, ale samozřejmě nejsou volně dostupné a není vůbec jednoduché získat svolení, aby k nim nepovolaný získal přístup nebo obdržel alespoň nějaký jejich souhrn. Druhou možností je přímý kontakt s lidmi pohybujícími se v lokalitě v podobě dotazníkového šetření nebo rozhovorů. Tato metoda tradičně naráží na malou ochotu dotazovaných ke spolupráci. Myslím si však, že v případě vhodného provedení tohoto typu šetření, by se právě od studentů dala očekávat o něco vyšší ochota spolupracovat, než u většiny ostatních skupin obyvatelstva. Další možností je pořizování fotografií a jejich následné vyhodnocení anebo ještě lépe analýza záznamů jedné či více vhodně umístěných kamer. Kamerový záznam by poskytl mnohem podrobnější a přesnější údaje než fotografie, ale jeho získání by bylo mnohem náročnější vzhledem k potřebě získat povolení ať už pro umístění vlastní kamery nebo pro přístup k záznamům kamer, které obvykle snímají některá místa veřejného prostoru.

Možností dalšího pokračování a rozšíření výzkumu se nabízí celá široká škála. Vzhledem k velkému počtu různých lokalit a různých rytmů s odlišnou délkou trvání jde o prakticky nevyčerpatelné téma. Mnou provedený výzkum v areálu kolejí 17. listopadu by bylo

vhodné doplnit o analýzu ročního rytmu – provést pozorování během zkouškového období (tedy od začátku ledna do poloviny února a poté od poloviny května do konce června) a během letních prázdnin (tedy v červenci, srpnu a větší části září) a zjistit, jak tato období akademického roku ovlivňují denní a týdenní rytmus. Dále by bylo zajímavé hledat podobnosti či odlišnosti v denním rytmu různých areálů vysokoškolských kolejí v závislosti na specifickém postavení každého z nich – podle ubytovací kapacity, podle postavení areálu v centru či na okraji města, podle studijního zaměření ubytovaných apod. Takto lze porovnat více areálů v rámci Prahy, pražské koleje s areály v dalších městech s důležitými univerzitami jako například Brno či Olomouc nebo i srovnání s poměry v zahraničí. Kromě vysokoškolských kolejí existuje v Praze i v dalších městech celá řada lokalit s různými funkcemi, kde byly studie tohoto typu až dosud provedeny jen okrajově (viz Korytářová 2015) nebo nebyly provedeny vůbec.

Studie denního rytmu nepřinese společnosti zcela nové a zásadní objevy, jaké je možné očekávat v jiných oborech, avšak přispívá k poznávání každodenní reality a skutečného koloběhu života kolem nás informacemi, které často nejsou v souboru běžně publikovaných statistických dat dostupné, ani na první pohled zřejmé. Na jejich základě je možné vydávat doporučení, která řeší problémy nebo přispějí k vyššímu životnímu standardu v konkrétních lokalitách. V případě kolejí 17. listopadu bych se určitě přimlouval za vybudování jednoho venkovního víceúčelového hřiště. Příležitostí vhodnou pro investory by mohlo být vybudování supermarketu v okolí koleje. Prostoru je zde dostatek a možnost nákupů by mimo osob ze samotného areálu kolejí pravděpodobně uvítali i obyvatelé nedalekých rezidenčních lokalit. Další skutečností, jejíž význam stoupá se zvyšující se kapacitou jednotlivých areálů, je jeho obsluha prostředky městské hromadné dopravy. Tu bych u zkoumaného areálu označil za dostačující, na rozdíl od areálu kolejí na Jižním Městě, kde se podle vyjádření spolužačky v době největšího pohybu studentů často řada lidí nevejde do autobusů. Domnívám se, že takovou situaci by vedení města ve spolupráci s dopravním podnikem mělo řešit.

Řadu rysů denního rytmu pozorovaného v areálu kolejí 17. listopadu bychom mohli zobecnit, neboť je lze s vysokou pravděpodobností očekávat u všech zařízení tohoto typu. Jedná se o maximální počet odchodů mezi osmou a devátou hodinou ránní z důvodu obvyklého času zahájení výuky nebo přechodné zvýšení počtu příchodů kolem poledne způsobené provozem menzy, která se v areálech často nachází. Dalším charakteristickým

rysem jsou příchody ubytovaných i v pozdních večerních hodinách a pohyb uvnitř areálu v této době. Studentský režim bývá poměrně volný, takže jsou studenti často aktivní dlouho do noci, a to jak za účelem samostudia, tak volné zábavy. Výrazný úbytek ubytovaných během víkendu je rovněž charakteristickým rysem vysokoškolské koleje. Specifickým rysem areálu 17. listopadu, který jsem zkoumal, je jeho oddělenost od okolních sídel, v jejímž důsledku je počet osob, které tudy pouze procházejí, zanedbatelný. Jde o velice klidnou lokalitu, kde jsou ubytovaní během samostudia zřejmě jen málokdy výrazněji rušeni okolními vlivy.

Seznam použité literatury

- ALLEN, J. (1999): Worlds within Cities. In: Massey, D., Allen, J., Pile, S. (eds.): City worlds. Routledge, London, s. 51-92.
- BENEŠ, J. (2012): Časoprostorové aspekty vzniku „edge cities“ v pražském městském regionu. Bakalářská práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 39 s.
- BICANOVÁ, S. (2014): Škola jako rytmezátor každodenního života v zázemí Plzně. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 112 s.
- GIDDENS, A. (1984): The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration. Berkeley, University of California Press, 402 s.
- GOODCHILD, M. F., JANELLE, D. G. (1984): The City Around the Clock: Space-time Patterns of Urban Ecological Structure. Environment and Planning A 16, č. 6, s. 807-820.
- HÄGERSTRAND, T. (1970): What about People in Regional Science? Papers in Regional Science, 24, č. 1, s. 7-21.
- HARVEY, Andrew S. (2003): Time-space diaries—Merging traditions. Transport survey quality and innovation, Pergamon/Elsevier, New York, s. 151-180.
- IRA, V. (2001): Geografia času: prístup, základné koncepty a aplikácie. Geografický časopis, 53, č. 3, s. 231-246.
- KORYTÁŘOVÁ, J. (2015): Sociální prostředí transformujícího se Karlína. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 79 s.
- LEFEBVRE, H. (2004): Rhythmanalysis: space, time, and everyday life. New York, Continuum, 112 s.
- LENNTORP, B. (1999): Time-geography – at the end of its beginning. GeoJournal, 48, č. 3, s. 155-158.
- MATĚJŮ, P., VITÁSKOVÁ, A. (2006): Interpersonal Trust and Mutually Beneficial Exchange: Measuring Social Capital for Comparative Analyses. Sociologický časopis, 42, č. 3, s. 493-516.
- MULÍČEK, O., OSMAN, R., SEIDENGLANZ, D. (2010): Časoprostorové rytmy města – industriální a postindustriální Brno. In: Ferenčuhová, S., Galčanová, L., Vacková, B. (eds.): Československé město včera a dnes: každodennost, reprezentace, výzkum. Brno, Pavel Mervart/Masarykova univerzita, Červený Kostelec, s. 195-220.
- MULÍČEK, O., OSMAN, R., SEIDENGLANZ, D. (2011): Městská chronopolis. In: Vacková, B., Galčanová, L., Ferenčuhová, S. (eds.): Třetí město. Brno, Pavel Mervart/Masarykova univerzita, Červený Kostelec, s. 13-42.

MULÍČEK, O., OSMAN R., SIEDENGLANZ D. (2016): Time-space rhythms of the city – The industrial and postindustrial Brno. *Environment and Planning A*, 48, č. 1, s. 115-131.

NORBEGR-SCHULZ, Ch. (1994): *Genius loci: k fenomenologii architektury*. Odeon, Praha, 218 s.

NOVÁK, J., SÝKORA, L. (2007): A City in Motion: Time – space Activity and Mobility Patterns of Suburban Inhabitants and the Structuration of the Spatial Organization of the Prague Metropolitan Area. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 89, č. 2, s. 147-168.

NOVÁK, J., NOVOBILSKÝ, J. (2013): Inovativní přístupy k zachycení přítomného obyvatelstva: Data mobilních operátorů. *Urbanismus a územní rozvoj*, 16, č. 3, s. 14-19.

OSMAN, R. (2010): Behaviorální a humanistická konceptualizace lidské teritoriality. Rigorózní práce, Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta, Geografický ústav, Brno. 86 s.

OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J., TEMELOVÁ, J., PULDOVÁ, P. (2009): Metody geografického výzkumu města. In: Ferenčuhová, S., Hledíková, M., Galčanová, L., Vacková, B. (eds.): *Město: Proměnlivá ne/samozřejmost*. Pavel Mervart/Masarykova univerzita, Brno, s. 93-128.

OUŘEDNÍČEK, M. (2011): Nová sociálně prostorová diferenciace v České republice: přístupy k výzkumu a situace v urbánním prostředí. In: Píscová, M. ed.: *Desaťročia premien slovenskej spoločnosti*. Sociologický ústav SAV, Bratislava, s. 78-93.

PARKES, D., THRIFT, N. (1975): Timing space and spacing time. *Environment and Planning A*, 7, č. 6, s. 651-670.

PARKES, D., THRIFT, N. (1980): *Times, Spaces, and Places. A Chronogeographic Perspective*. John Wiley & Sons, Chichester.

POSPÍŠILOVÁ, L. (2012): Denní rytmus lokalit pražského centra. In: Ouředníček, M., Temelová, J. (eds.): *Sociální proměny pražských čtvrtí*. Academia, Praha, s. 136-158.

PULDOVÁ, P.; OUŘEDNÍČEK, M. (2006): Změny sociálního prostředí v zázemí Prahy jako důsledek procesu suburbanizace. *Sociální geografie Pražského městského regionu*. Prague: Charles University in Prague, Faculty of Science, s. 128-142.

SEAMON, D., NORDIN, C. (1980): Marketplace as a Place Ballet: A Swedish Example. *Landscape* 24, č. 3. s. 35-41.

ŠPAČKOVÁ, P. (2011): Sociální prostředí a lokální komunity: město, suburbium, venkov. Disertační práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 64 s.

WAGNER, M., HAUSCHKE, D., OUŘEDNÍČEK, M., POSPÍŠILOVÁ, L. (2014): Denní rytmus místa: příklad vysokoškolského areálu Albertov. *Geografické rozhledy*, 23, č. 5, s. 14-16.

Internetové a datové zdroje:

CE-Traffic, a. s. (2013): Počet osob přítomných v ZSJ Prahy za průměrný všední a víkendový den na jaře roku 2013. Soukromá databáze URRLab. [cit. 20/5/2017]

ČSÚ Registr sčítacích obvodů a budov (2017). Dostupné z: <<http://apl.czso.cz/irso4/cisel.jsp>> [cit. 16/6/2017]

Geoportál ČÚZK (2017). Dostupné z: <http://geoportal.cuzk.cz/WMS_ORTOFOTO_PUB/WMSservice.aspx> [cit. 31/5/2017]

Jizdnirady.cz (2017). Dostupné z: <<http://jizdnirady.idnes.cz/vlakyautobusymhdvse/spojeni/>> [cit. 8/6/2017]

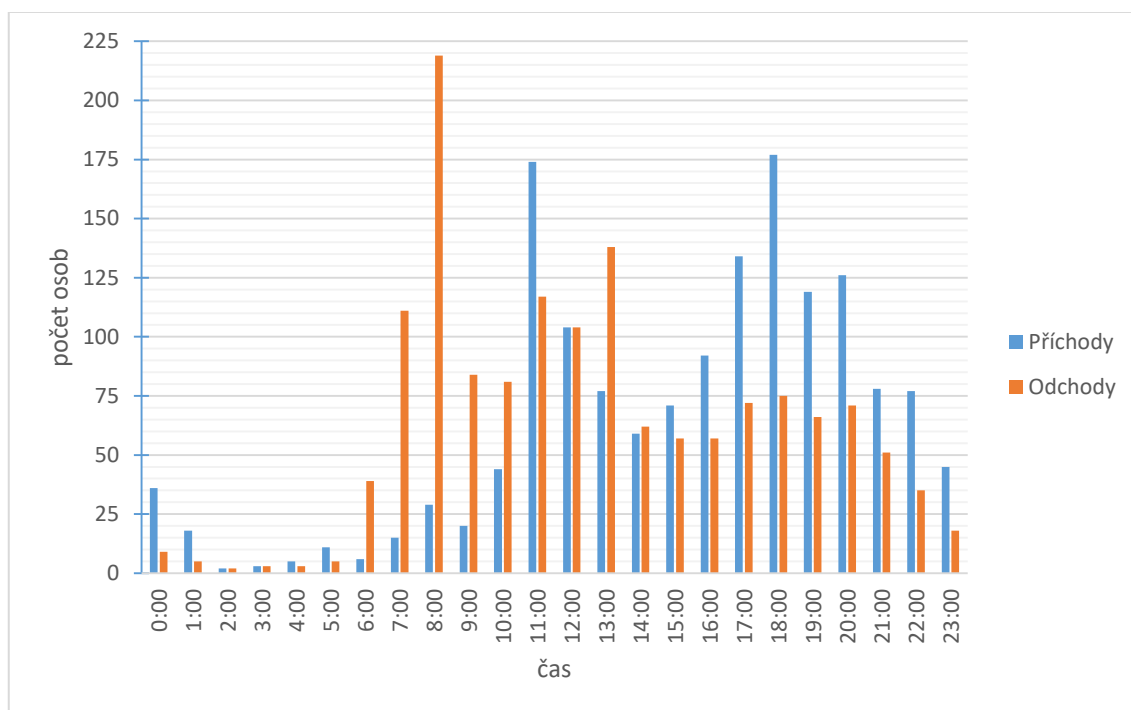
Koleje a menzy Univerzita Karlova (2017). Dostupné z: <<http://kam.cuni.cz/KAM-321.html>> [cit. 22/6/2017]

Koleje a menzy Univerzita Karlova (2017). Dostupné z: <<http://kam.cuni.cz/KAM-307.html>> [cit. 22/6/2017]

Koleje a menzy Univerzita Karlova (2017). Dostupné z: <http://kam.cuni.cz/KAM-438-version1-Ubytovaci_rad_UK.pdf> [cit. 2/7/2017]

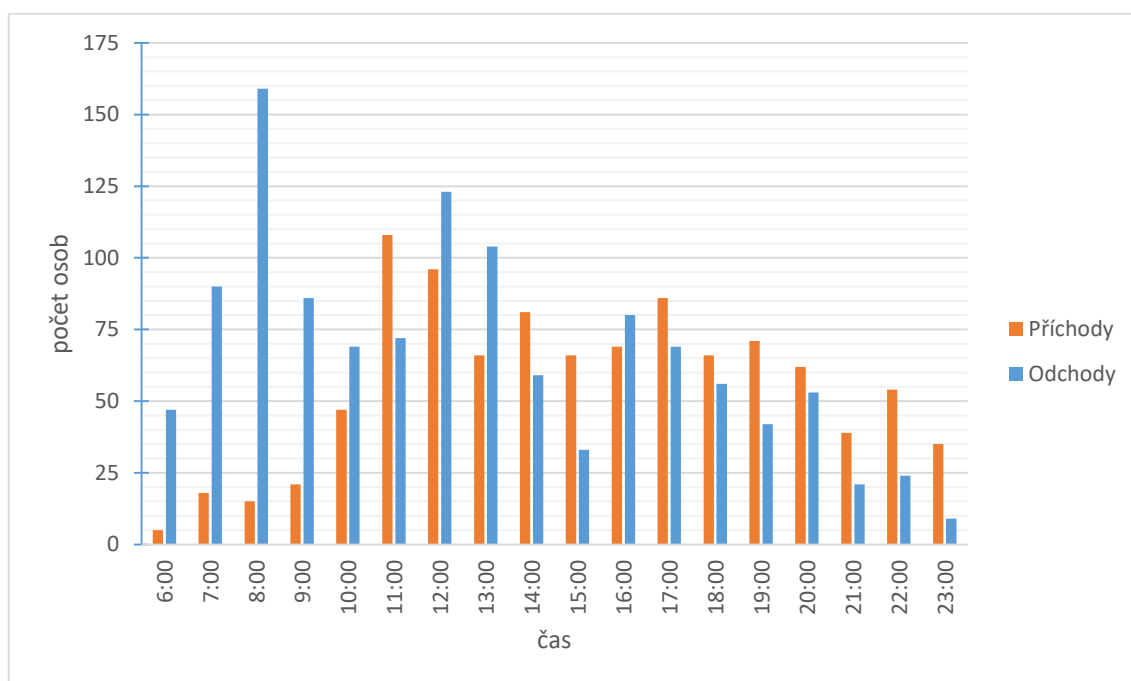
Matematicko-fyzikální fakulta Univerzita Karlova (2017). Dostupné z: <<https://www.mff.cuni.cz/fakulta/budovy/kampus/troja.htm#t>> [cit. 25/6/2017]

Příloha č. 1 – Příchody do budovy A a odchody z budovy A ve všední den (středa)

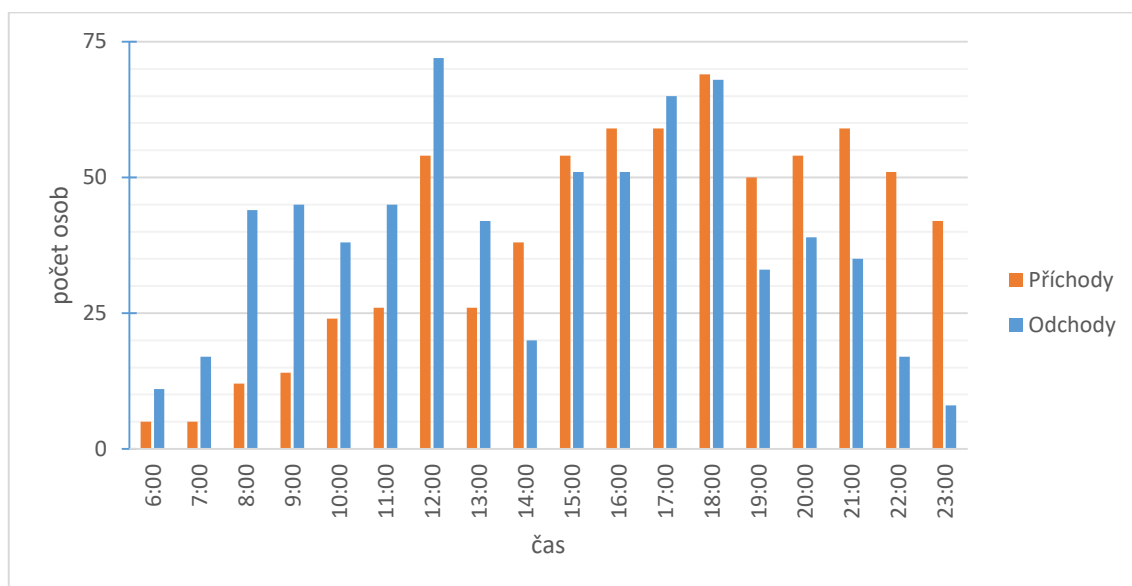
Zdroj: vlastní šetření

Příloha č. 2 – Příchody do budovy A a odchody z budovy A v pátek

Zdroj: vlastní šetření

Příloha č. 3 – Příchody do budovy A a odchody z budovy A v sobotu

Zdroj: vlastní šetření